

# ივერია

ფასი ნომრისა 10 კაპეიკი

ეროვნული  
ნიშნის მქონე  
№ 8  
საქართველოს  
საზოგადოებრივი  
საბჭოთაო  
დაწესებულება

კვირა, 23 აპრილი

ყოველკვირეული გაზეთი

ფასი წლის დამლევაჲდის 3 მან.; ხუთი თვით 2 მან. 1877—1906 ადრესი: ცფილისი, ფრელინის ქ., № 5. ცფლეთ. № 922.

## მ ო წ ო ღ ე ბ ა

სამი თვეა უკვე, რაც საქართველო აუწერელს გაქირვებაში ჩაეარდა, რაც თავს შავი ყორანი დაჩხავის. ჯერ კიდევ გუშინ აყვავებული სოფლები, დაბები და ქალაქები მიწასთან არიან გასწორებული, ნანგრევებად არის ნაქცევი და ამ ნანგრევებს შორის ადასობიან ვხედავთ გულ-დაწყულულებულ ხალხს, რომელმაც დაპყრობა ყველაფერი—მასობელთა სიცოცხლე, კეთილდღეობა, მთელი თავისი ავლა-დიდება, მწარე ოფლითა და სისხლით შექენილი. ყველა ამას ზედ ერთის ერთი ახალი უბედურება—შიშნული, რომელმაც ზოგიერთს ადგილას უკვე იჩინა თავი. არაფერი არ უშველის მიწასთან გასწორებულ ხალხს ერთის გარდა: საქირთა დაუყოვნებელი დახმარება, საქირთა დღესვე საზოგადოებრივ ორგანიზაციის მოწყობა შემწეობის აღმოსაჩენად. კმარა გულ-ცივობა, კმარა გულ-გრილობა ტანჯულ მოძმის წინაშე! უნდა მთელი ჩვენი ძალდონე მოვიკრიბოთ და ხალხს ამ საერთო გაქირვების დროს გვერდში ამოვუდგეთ. თვითეული კაპეიკი ცოტად მინც შეუმსუბუქებს ბედს ტანჯულთ და წამებულთ. მაშ შეერთდით კეთილ საქმისთვის და შეუდგით მოძმის ბედის შემსუბუქებას.

### დაზარალებულთა დახმარებელი კომიტეტი.

შემოწირულებას იღებენ: 1. კომიტეტის თავჯდომარე უგან. კნ. თ. დ. გრუზინსკისა (ჰორიანტის სასტუმროში); 2. თავჯდომარის ამხანაგი კნ. მ. ვ. ჯამბაკურიან-ორბელიანისა (ნიკოლაევის ქუჩა, საკუთარი სახლი) და კომიტეტის წევრები: 3. ნ. ბ. ყაფიანი (ვოენნაია, 10); 4. გ. მ. ლახიშვილი (შრომის რედაქცია); 5. ვ. ი. რცხილაძე (კრუზენშტერნსკაია, 8) „კახეთის“ საზოგად. ერენის მოედ.); 6. ი. ს. ლულაძე (კირონაია, 18) და ხ. პ. ლლონტი (სათავად-აზნაურო გიმნაზია).

კომიტეტა სთხოვს რედაქციებს თავიანთთანაც მიიღონ შემოწირულება კომიტეტისთვის გადასაცემად.

შემოწირულება მიიღება „ივერიის“ რედაქციაშიაც.

**სარჩმნი:—არჩვენების წინ.** ფ. გოგინაიშვილისა.—**დემოკრატია და სოციალდემოკრატია,** რ. მ. ბლანკისა.—**ცეცხლითადა მახვილითა,** სვ. ყ—სა.—**ებრაელები ტყვეობაში** (ლექსი ტანისა), თარგმანი დ. თომაშვილისა.—**ოპერა ქართულად,** ი—სა.—**სწავლა-ალწრდის საქმე ამერიკაში,** ლუჩაღასი.—**მიტინგები ინგლისში** (დასასრული) ს ქარ—ქესი.—**გაღატაკების თეორია.** (დასასრული) გ. ყ—სა.

### პ რ ი მ ე ნ ი ს წ ი ნ

ქართველი ინტელიგენცია დღეს განიცდის მწვავედ და ცხადად ნაყოფს თავის მძინარობისა და უმოქმედობისას. ინტელიგენციის ხსენების დროს აქ ჩვენ სახეში გვყავს, რასაკვირველია, დიდი ნაწილი მხოლოდ იმ ინტელიგენციისა, რომელიც ასე თუ ისე იღუბრად მოქმედობდა ჩვენს ცხოვრებაში და ცოტად თუ ბევრად მონაწილეობას იღებდა ჩვენს საზოგადოებრივ საქმეებში. თორემ სულით და ხელობით გაჩინოვნიკებული ინტელიგენცია, საზოგადოებრივ საქმეებში საქმეებში ჩარევის მხრივ, თავიდანვე უმოქმედო იყო, ამგვარ ხასიათის საქმიანობის არავითარ მოთხოვნილებას არ გრძობდა არასდროს და ამიტომ დღესაც თავის უმოქმედობის არავითარ ნაყოფს არ განიცდის, ვინაიდან მას თავის პირად ინტერესების გარეშე საქმიანობა არა სწამს და თავისი პირადი

„მე“ ერთადერთ სათაყვანებელ საგნად აქვს გადაქცეული. არა, ჩვენ ამ ჯურის ინტელიგენციას სრულიად სარ ვეგებით, რადგან მისგან საქვეყნო თავიდანვე არა იყო რა მოსალოდნელი; სახეში გვყავს ცოტად თუ ბევრად იღუბრ ინტელიგენციის უმრავლესობა; რომელიც მწერლობაშიაც მოქმედობდა და საზოგადოებრივ პრაქტიკულ საქმეებშიაც იღებდა მონაწილეობას აი, სწორედ ეს ინტელიგენცია ახლა უნდა გრძობდეს და ხედავდეს კიდევ, თუ რაოდენ სუსტი და უენერგო იყო დღემდის მისი საზოგადოებრივი საქმიანობა. ეს „იღვის კაცები“ უფრო კაბინეტებში ისხდნენ. და ხალხთან დაახლოვებას ერიდებოდნენ. ხალხთან დაახლოვებისგზას დადგა ამ 15 წლის წინად მხოლოდ ერთი მცირე ჯგუფი ახალგაზდა ინტელიგენტთა, რომელთაც ამ მცირე ხნის განმავლობაში იმდენი ცნობიერება შეიტანეს ხალხში და იმდენი გავლენა მოიპოვეს, რომლის მსგავსი კაბინეტის ინტელიგენტებს“ თავისთვის არც კი დასიზმრებიათ. იმ პატარა ჯგუფის მიერ დაწყებულმა მოქმედებამ, რომელსაც ეს „ღიჯი კაცები“ იმ დროს ოცნებებდნენ თვითონ და ყურადღების ღირსადაც კი არ მიიჩნდათ, შექმნა ძლიერი პარტია, — სოციალდემოკრატია, — რომელიც დღეს, თავის ორგანიზაციითა და მომხრეთა პარტიულ გაწვრთნით, წინანდელ „ურწმუნოებასაც“ აკვირებს და აოცებს.

ის, რაც ქართველ ინტელიგენციას ვერ დაანახავა, გარეშე ცხად მიზეზთაგან დამოუკიდებლად, საკუთარმა გონებამ და



ცხოვრების ფარულმა მოთხოვნებამ, დანახვა დღეს რუსეთის პოლიტიკურ რეჟიმის შერყევამ და სახელმწიფოებრივ წყობილების ცვლილებამ. თუ წინა დღეებში ქართველი პარტიოტი სამშობლოს დამლუხველად სთვლიდა „პარტიობას“ და პარტიების გასაჩენად მოქმედებდას, დღეს თვითონვე ცდილობს სადმე პარტიაში თავის შეფარებას ან ახალ პარტიის შედგენას. გამოცხადდა თუ არა რუსეთში პირველ პარლამენტის მოწვევის წესი, ხელიდ გაჩნდა ჩვენშიც რამდენიმე ახალი პარტია და გაჩაღდა აგიტაცია. ახლა ყველამ დანახა, რომ პარტიების არსებობა აუცილებელი პირობაა პარლამენტარულ ცხოვრების და პოლიტიკურ ბრძოლისა. ქართველი ინტელიგენციის დიდმა ნაწილმა, როგორც იქნა, ნაგვიანვად დანახა, რომ ერის დაყოფა პარტიებად საჭირო და აუცილებელია პოლიტიკურ ცხოვრებაში „იდეების“ პრაქტიკულ განსახორციელებლად.

რა თქმა უნდა, პარტიულ ნიადაგზე ნაგვიანვად ვინმეს გამოსვლა რაიმე იდეისა და აზრის გასავრცელებლად არ მოასწავებს უეჭველად, რომ თვით ის იდეა ან აზრი ყალბი და ხალხისთვის საზარალოა. რადგან რომელიმე ჯგუფი, ვითარცა პარტია, „გვიან“ გამოდის სამოქმედოდ, ამიტომ მისი პრინციპები ხალხის მომატყუებელი და დამლუხველიაო, — ასეთი ბავშვური დასკვნა შეჭვერის მხოლოდ ისეთ უსუსურებს, როგორც „ელვა-ლამპარში“ მოვარჯიშე მწერლები ბრძანდებიან. სოციალიზმის ამჟმინიერ „იდეოლოგებს სჯერათ, რომ სოციალ-პოლიტიკურ იდეების სიყალბე თუ სისწორე პარტიულ „ПРАВОВОСТЬ“-თ გამოიკვლევა, რომ ამა თუ იმ პარტიის იდეებს სისწორისა თუ უსწორობის „რეკომენდაცია“ უწყვეს თვით პარტიის არსებობის ხანგრძლივობა და ამიტომ გაუწითლებლად „ასწავლიან“ თავიანთ მკითხველებს: რადგან ყველა სხვა პარტიები „ჩვენს სოციალდემოკრატიაზე“ უფრო გვიან გამოვიდნენ სამოქმედოდ, ამიტომ მათი სახელმძღვანელო სოციალ-პოლიტიკური პრინციპები სისულელეა და არ ენდობთ, — არ დაიღუპოთო!..

ჩვენ კი, — ჩვენდა სავალადოდ და სოციალდემოკრატული ლანძღვა-გინებას მელექსიკონეთა გასახარებლად, — ასეთ „მეცნიერებას“ ვერ ვითვისებთ და იდეების სისწორეს ვიკვლევთ სხვა საბუთით და არა მათ მქადაგებელ პარტიის არსებობის „ПРАВОВОСТЬ“-ით. ამიტომ გვგონია, რომ ზოგი რამ ხალხისთვის სასარგებლო შეიძლება მოიპოვებოდეს იმ პარტიების მოძღვრებაშიც, რომელნიც ჩვენში სოციალდემოკრატის შემდეგ წარმოსდგნენ და მოქმედება დაიწყეს. ჩვენი „ურესი“ და დანაშაული „ელვა-ლამპარის“ „მეცნიერების“ წინაშე იმდენად დიდია, რომ გვიძნელდება კიდევ მისი გამოთქმა. სახელდობრ, ჩვენ გვგონია, რომ იმ „სხვა“, არა სოციალდემოკრატულ პარტიების პროგრამები „სარწმუნოების სიმეოლოს“ ზოგიერთ ისეთ ელემენტებს შეიცავს, რომელიც სახანჯლო პოლიტიკურ ვითარებაში და განსაკუთრებით ამ არჩევნების წინ, დიდ ყურადღების მისაქცევა ქართველ ამომრჩეველთა და საერთოდ ხალხის მხრივ. ხსენებულ საპროგრამო „ელემენტებში“ ყველაზე უფრო საყურადღებოა ერთი მთავარი პრინციპი, რომელიც, ჩვენის აზრით, დღეს პირველ ადგილს უნდა იქმნას წამოყენებული და მის თანახმად უნდა მოხდეს ჩვენში პარტიების შეერთება ახლანდელ არჩევნების დროს.

მაშ ვიკითხოთ: ვინ არიან ამჟამად საქართველოში მოქმედი პარტიები და რაში მდგომარეობს მოხსენებული „მთავარი პრინციპი“?

როგორც მკითხველს მოგხსენება, დღეს ჩვენი არსებობს ორი სოციალისტური პარტია: 1) სოციალდემო-

კრატული და 2) ფედერალისტური და ოთხი — დემოკრატული: 1) ქართული დემოკრატული, 2) ქართული ავტონომისტ-კონსტ. - დემოკრატული, 3) კონსტიტუციონალ-დემოკრატული და 4) რადიკალური. მათ პროგრამებში გამოხატულ სოციალ-პოლიტიკურ მოთხოვნებებთან რადიკალიზმის მიხედვით, პირველი ადგილი უჭირავს ორსავე სოციალისტურ პარტიას, შემდეგ მოჰყვება: „ქართული დემოკრატული“, „რადიკალური“, „ქართ.-ავტ.-კონსტ. დემოკრატული“ და „ბოლოს კონსტ.-დემოკრატული.“ ორ პარტიას: რადიკალურს, და კონსტ.-დემოკრატულს მეტნაკლებად ტფილისის სომხობაში ჰყავს მომხრეები, ხოლო სხვა დანარჩენ პარტიების მომხრეები მხოლოდ ქართველებისაგან შესდგებიან, გარდა სოციალდემოკრატისა, რომელსაც საქართველოს ფარგალში (და ჩვენ მხოლოდ საქართველოზე გვაქვს ლაპარაკი) მცხოვრებ არა ქართველ მუშებშიც ჰყავს პარტიის წევრნი. მომხრეთა რაოდენობის მიხედვით, რამდენადაც კი შეიძლება ზოგად დაკვირვებაზე დამყარებით ვარაუდის გაწევა, პირველი ადგილი უჭირავს და ყველაზე მეტი ძალა აქვს სოციალ-დემოკრატის, მეორე — ფედერალისტურს, შემდეგ მოდის: კონსტ. — დემოკრატული (ტფილისში), ქართული დემოკრატული, ქართული ავტ.-კონსტ.-დემოკრატული და სულ ბოლოს რადიკალური. ქუთაისის გუბერნია ჯერ-ჯერობით სამი პარტიის სამოქმედო ასპარეზია: სოციალდემოკრატის, ფედერალისტურის და ქართულ ავტ.-კონსტ. დემოკრატულის, ხოლო ტფილისის გუბერნია — ყველასი, გარდა ქართ. ავტონომისტ. კონსტ.-დემოკრატებისა.

ასეთი დაღეს-ღღობით საქართველოში მოქმედ პარტიების სოციალ-პოლიტიკური ხასიათი, მათი შედარებითი ძალა და სამოქმედო რაიონები განაწილება. ახლანდელ არჩევნებში ყველა ესენი ჩაერვიან და კიდევაც უნდა ჩაერიონ, მხოლოდ როგორ და რა ნაირად, — აი საკითხი, რომელზედაც პასუხის მოცემა დღეს აუცილებლად საჭიროა. მაგრამ ეს პასუხი იქნება ოცნებური და არა რეალურ ცხოვრების ვითარებასთან შეთანხმებული, თუ არ გავითვალისწინებთ რუსეთის პირველ პარლამენტის წევრთა ძალის პარტიული განწყობილება, რომელიც უკვე დღეს ყველასთვის ცხადი და ადვილი დასანახავია.

საქართველოდან სათათბიროში გაგზავნილ შვიდ თუ რვა დეპუტატზე რომ იყოს დამოკიდებული ხვალვე მთელ რუსეთის იმპერიაში სოციალიზმის დამყარება, ჩვენ სულთ და გულით მომხრე ვიქნებოდით საპარლამენტო დეპუტატებად საქართველოში მართო სოციალდემოკრატების არჩვისა. მომხრე ვიქნებოდით, რადგან სოციალიზმის დამყარება მოასწავებს ყოველგვარ დამონაგებისა და დაბნელების მოსპობას და სისოვადობრივ ცხოვრებაში სამართლიანობის პრინციპის დამყარებას. მაგრამ, საუბედუროდ, სოციალიზმის განხორციელება რვა ქართველ დეპუტატზე არაა დამოკიდებული. რომ კიდევ წარმოვიდგინათ წარმოდგენილი და ვფიქროთ, რომ საკმარისია რუსეთის სათათბიროში სამას თუ ოთხას სოციალისტ დეპუტატის შესვლა, რათა სოციალიზმი „დეკრეტით“ განხორციელებულ იქმნას მთელ იმპერიაში, მაშინაც არ გვექნებოდა საფუძველი არჩევნების დროს მხოლოდ კანდიდატთა სოციალისტობით გვეხელმძღვანელნა. საფუძველი არ გვექნებოდა იმ უბრალო შიხეხის გამო, რომ რუსეთის ახლანდელ პარლამენტში უმრავლესობის შემდგენელნი არიან არა სოციალისტები, არამედ უბრალო დემოკრატები, — „კადეტები“, რომლებმაც ასე სამაგალითოდ გაიმარჯვეს არჩევნებში. თი-



თოულ სოციალისტ დებუტატს ამ პარლამენტში მნიშვნელობა ექნება არა როგორც სოციალისტს, არამედ როგორც დემოკრატს. თუ სათათბიროს დადგენილებასა და გადაწყვეტილებას საზოგადოდ რაიმე პრაქტიკული მნიშვნელობა და გასავალი ექნება, იმ შემთხვევაში მხოლოდ ის კანონ-პროექტები განხორციელდება, რომლებსაც მხარს დაუჭერს და მიიღებს პარლამენტის დემოკრატიის უმრავლესობა, ე. ი. „კადეტთა“ და სხვა დემოკრატთა პარტია. მაშასადამე, ქართველ დებუტატის მოქმედებასაც რუსეთის სათათბიროში, სოციალ-პოლიტიკურის მხრივ, იმდენადვე ექმნება მნიშვნელობა, რამდენადაც იგი იმოქმედებს, როგორც დემოკრატი და არა როგორც სოციალისტი.

საქართველოში მომქმედებელი პარტიები ხომ ყველა მეტნაკლებად დემოკრატიულია და მაშ სულერთი ყოფილა, ვისაც ავირჩევთ, — საქირო არაა თავი ვიმტრიოთ იმაზე, თუ რომელ პარტიის კაცები ავირჩიოთ და ვინ გავგზავნათ სათათბიროში, — ალბად, გვეტყვის ვინმე, მაგრამ საქმე ისაა, რომ ეს სულერთი არ გახლავთ, და არ გახლავთ იმიტომ, რომ ჩვენ, ვითარცა დამოკიდებულ ეროვნებას, გვესაქიროება არა მარტო ის სხვა და სხვა გვარი მოქალაქობრივი უფლება, რომელსაც ეწსრავებიან რუსეთის დემოკრატები, არამედ ისეთი უფლებაც, რომელსაც ეროვნული ეწოდება და რომელიც აუცილებელ პირობას შეადგენს ჩვენს კულტურულ განვითარებისა და წარმოტებისათვის. დამოკიდებულ ეროვნებას მხოლოდ მაშინ შეეძლება ისარგებლოს საერთო მოქალაქობრივ უფლებებით, როცა მას საშუალება ექმნება მათ განსახორციელებლად. ამ საშუალებას კი წარმოადგენს ეროვნული თვითმართველობა ანუ პოლიტიკური ავტონომია, რომელიც, საერთო მოქალაქობრივ უფლებებით სარგებლობის მხრივ, ათანასწორებს ყველა ეროვნებას და გარეშე დაბრკოლებათაგან თავისუფალ ნიდაგს აძლევს მათს ხალხოსნურ განვითარებას. რუს დემოკრატებს პირადად ეს საკითხი არ აინტერესებს, რადგან მათ რუსობისათვის არაფერ სდევნის; რუსეთის ხალხს არ უკარძალავენ დედაენას, არ აძალბებენ სასამართლოში, მაგალითად, პოლონურ ენაზე ლაპარაკს და, მაშასადამე, ამგვარ ხელოვნურ მიზეზის საშუალებით არ უზღობენ სასამართლოს კარებს. ანღაც, როცა საპარლამენტო რეჟიმი იწყება, სახელმწიფოს კანონები ასე თუ ისე უფრო მის მოთხოვნილებასთან იქმნება შეფარდებული, ვიდრე იმ დამოკიდებულ ერების ცხოვრებასთან, რომელნიც განშორებულნი არიან მისგან ენით, ისტორიით, ზნეჩვეულებით და საერთოდ კულტურით. და თანასწორობის პრინციპი, — პრინციპი დემოკრატიული, — არაა განხორციელებული, სანამ მოქალაქეთა უფლებრივი თანასწორობა მარტოდენ ქაღალდზე დაწერილი ფრაზა და მას არ აქვს, შესაფერ პოლიტიკურ წყობილების სახით, რეალური გარანტია ცხოვრებაში გასატარებლად.

აი, ეს არის ის „შთავარი პრინციპი“, რომელიც ჩვენ ზემოდ აღვნიშნეთ და ვთქვით, რომ იგი დღეს, საპარლამენტო დებუტატების არჩევის დროს, პირველ ადგილს უნდა იქმნას წამოყენებული. ჩვენ გვესაქიროება რუსეთის სათათბიროში გასავაზნად ისეთი დემოკრატები, რომელნიც, გარდა ზოგად სახალხო — დემოკრატიულ უფლებებისა, მოითხოვენ და ეცდებიან დაკანონებას ისეთ უფლებებისა, რომელიც დამოკიდებულ ერს გაანთავისუფლებს ეროვნულ დამონავეებისა და დაბეჩავებისაგან.

ამ მხრივ კი ჩვენში მომქმედებელი პარტიები ყველანი ერთნაირის ყურადღებით არ ეპყრობიან საგანს. ქართველი სო-

ციალდემოკრატები, რომელნიც მთელ ქვეყნიერობას უბრუნებენ გაბუნდირებას, საქართველოსთვის დღეს მხოლოდ დემოკრატიულ ერობას იმეტებენ, ხოლო მთელ ქვეყანას „რუსულ გაურკვეველ მოქალაქე თვითმართველობის“ ფარგალში აქცევენ. კონსტიტუციონალური დემოკრატიული და რადიკალური პარტიები, ვითარცა უმეტესად სომხობის პარტიული ორგანიზაციები, საქართველოს ავტონომიის აღმოცერად უყურებენ და მის მომხრეებს შოვინისტ „ნაციონალისტებს“ ეძახიან. ცხადია ამიტომ, რომ იმ ქართულ დემოკრატიულმა პარტიებმა, რომელნიც თავიანთ პროგრამებში სათანადო ყურადღებას აქცევენ ეროვნულ საკითხს და საქართველოს ავტონომიის თხოვვენ, სასტიკი ბრძოლა უნდა გამოუცხადონ სამივე აქ ნახსენებ პარტიას.

საქართველოს ავტონომიის მომხრეი არიან პარტიები: ფედერალისტური, ქართული ეტონ-კონს-დემოკრატიული და ქართული დემოკრატიული. ქუთაისის გუბერნიაში უკანასკნელ პარტიას, ვითარცა ახალს, შესამჩნევი ძალა ვერ ექმნება. იქ აუცილებლად უნდა შეერთდნენ ავტონომისტი „კადეტები“, და ფედერალისტები და შეერთებულნი იერში უნდა მიიტანონ სოციალდემოკრატთაზე. ერთმანეთთან შეთანხმებით უნდა შეადგინონ თავიანთ კანდიდატების სია და ისევე შეთანხმებით ეცადნენ მათ გამარჯვებას არჩევნებში. ასევე უნდა შეერთდნენ ფედერალისტები და დემოკრატები ტფილისის გუბერნიაშიც.

მხოლოდ ქალაქი ტფილისი არის ისეთ ვითარებაში, რომ აქ შეერთებულ ქართველ ფედერალისტებისა და დემოკრატების გამარჯვება ცოტათი საეკოა. აქ არის შედარებით ძლიერი კონსტიტუციონალური პარტია, რომელიც უშთავრესად სომხებისაგან შესდგება და საპარლამენტოდ თავისი კანდიდატები ჰყავს. აქვეა თავმოყრილი რუსის ჩანოციკობა, რომელსაც ვერაფრად მოსწონს ქართველების ავტონომია. აქვეა ამავე დროს ძლიერი სოციალდემოკრატიულ პარტიის ორგანიზაცია, რომელსაც არა ქართველებშიც წევრები ბლომად ჰყავს. ამიტომ ჩვენა გვგონია, რომ, თუ ალლო არ გვატყუებს, სოციალდემოკრატიის კანდიდატს ტფილისში ყველა ქართულ პარტიაზე მეტი შანსი აქვს გამარჯვებისა. რა თქმა უნდა, ამ შანსის დაახლოვებით გამოკვლევა უფრო იმ გაერთიანებულ სარჩევნო ბიუროს შეუძლიან, რომელიც ქართულ ფედერალისტურ და დემოკრატიულ პარტიების წარმომადგენელთაგან არის შემდგარი. თუ სოციალდემოკრატიის გამარჯვების შანსი ტფილისში, ქართულ პარტიების დახმარებით, ცოტად მიინც არის მოსალოდნელი, მაშინ, რასაკვირველია, ორივე პარტია — ფედერალისტური და დემოკრატიული — ყოველ მიზეზს გარეშე ვაღდებულა მის კანდიდატებს მისცეს ხმა, მოუპოვოს გამარჯვება სადემუტატო კანდიდატად გამოსულ ქართველ სოციალდემოკრატს და ამგვარად გააშავოს ტფილისის „კონსტიტუციონური დემოკრატია“. რაც უნდა დიდი ნაკლი ჰქონდეს სოციალდემოკრატის თეორიასა და პრაქტიკაში ეროვნულ საკითხის შესახებ, მას მიინც, ტფილისის „კადეტებთან“ შედარებით, მეტი დოვლათი და სიკეთე სცხია ამ მხრივაც.

ფ. გავაჩაიშვილი

**სოციალდემოკრატი და დემოკრატი**

(რ. მ. ბლანკის წერილი)

„სოციალური პარტია და პარტია დემოკრატიული, მუშათა პარტია და პარტია წვრილ-ბურჟუაზიული ანლო სოციალდემოკრატიულ პარტიად, ე. ი. წითელ პარტიად შესდგაო, —



ამ სიტყვებით ახასიათებდა კარლ მარქსი პირველ სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას ევროპაში, — საფრანგეთის სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას, რომელიც 1848 წელს შეადგინეს ლუი ბლანმა და ლედრიუ როლენმა.

ამ პარტიის არსებობა ხანგრძლივი არ იყო და მისი სოციალ-პოლიტიკური ხასიათი საესეებით ვერ გამოირკვა; ამიტომ მრ შეიძლება მისი შედარება ახლანდელ, მტკიცე, გარკვეულ სოციალ დემოკრატიულ პარტიებთან, მაგ., გერმანიის სოციალ-დემოკრატიასთან. მხოლოდ ერთ რამეში განსაცვიფრებელია 1848 წ. საფრანგეთის სოციალ-დემოკრატიის თანამედროვე გერმანულ სოციალ-დემოკრატიასთან მსგავსება, იმაში, რაც ზემოდ მოყვანილ წინადადებაში აღნიშნული აქვს თვით კარლ მარქსს. გერმანიის სოციალ-დემოკრატიის ერთი მეთხედი ნაწილი, სამ მილიონ ამომრჩევლებში სულ ცოტა 700—800 ათასი, ჩემის გამოანგარიშებით, ხალხის წვრილ-ბურჟუაზიულ ელემენტებს ეკუთვნის.

მართალია, ჩემს გამოანგარიშებას კრიტიკის თვალთ შეხედვა ისეთმა ყველასათვის ცნობილმა პირმა, როგორც არის ავგუსტ ბებელი, რომელიც, თავის საკუთარ გამოანგარიშების და დაკვირვების მიხედვით, ფიქრობდა, — სააჩრევნო საქმეში მონაწილეობის მიმღებ სოციალ-დემოკრატებში წვრილი ბურჟუაზია მხოლოდ ერთ მეექვსედ ნაწილს შეადგენს და დაახლოებით 500 ათას ხმას უდრისო. მაგრამ ჩემი პასუხის შემდეგ ბებელმა თვითონვე შემცდარად სცნო თავისი გამოანგარიშება. მეორეს მხრივ ელუარდ ბერნშტეინი ფიქრობდა, რომ ჩემგან გამოანგარიშებული წვრილ-ბურჟუაზიული ელემენტები გერმანიის სოციალ-დემოკრატიასში ნამდვილზე ნაკლები არის. მაგრამ ჩემთვის მთავარი მნიშვნელობა იმას როლ აქვს, რომ ჩემ გამოანგარიშებულ რიცხვს მოვუმატოთ ან მოვუკლოთ რამოდენიმე ასი ათასი, — თავი და თავი საქმე ის არის, რომ სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაში აღნიშნავთ მუშათა კლასის შეერთებას წვრილ ბურჟუაზიულ ელემენტებთან და რომ ორივე ელემენტის მებრძოლები რაოდენობა პარტიაში უდრის მათს რაოდენობას ცხოვრებაშიაც. ეს ფაქტი ყოველივე ექვს გარეშეა.

სხვა ქვეყნების სოციალ-დემოკრატიულ პარტიების შესახებ ჯერ ჯერობით არ არსებობს სტატისტიკური გამოკვლევა, მხოლოდ ამ რამოდენიმე ხნის წინეთ რომერტ მიხელსმა იტალიის შესახებ სკადა ასეთივე გამოანგარიშება და გამოაცხადა, იქაურ სოციალ-დემოკრატიასში წვრილი ბურჟუაზიული ელემენტები თითქმის უმეტესობასაც შეადგენენო. საფრანგეთშიაც უბრალო დაკვირვებაც საქმარსია იმის დასამტკიცებლად, რომ წვრილ ბურჟუაზიას დიდი წილი უდევს იქაურ სოციალისტურ პარტიაში. კალკი ხომ საფრანგეთის სოციალ-დემოკრატიის შესახებ პირდაპირ აცხადებს, რომ მას საზოგადოდ წვრილ-ბურჟუაზიული ხასიათი აქვს. ასევე უეჭველია ეს მოვლენა ბელგიისა და შვეიცარიის შესახებ.

ამიტომ შეიძლება ვთქვათ, რომ ჩვენ წინ საზოგადო მოვლენა არის, რომელიც თეთრი ზოლივით ემჩნევა დასავლეთ ევროპის სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას მის დასაწყისიდან ჩვენს დრომდის. ამას ხომ ასე გარკვევით აღნიშნავს თვით მარქსიც: „სოციალური პარტია და პარტია დემოკრატიული ახლა სოციალ-დემოკრატიულ პარტიად შესდგა“.

მაგრამ რუსეთის სოციალ-დემოკრატია ან, უკეთ რომ ვთქვათ, მისი ის ნაწილი, რომელიც „რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიის“ სახელს ატარებს, საზოგადოდ მტრულის თვალთ უყურებს მუშათა პარტიის შეერთებას

ბურჟუაზიულ დემოკრატიასთან, ასე რომ საქმარსია ადამიანი ამ შეერთების დამცველად გამოვიდეს საფრანგულ ევროპაში ახალი ცენზორები მას მუშათა მოძრაობის მტრად ასახელებენ. ხან-და-ხან რუსეთის მარცხენარ წმინდ სოციალ-დემოკრატებში ამ საკითხის შესახებ საზოგადო ფორმულების გამოთქმას ემარობენ და, მაგ., ამბობენ, — „ცალკე ვიართ, ერთად ვცემთო!“ თუმცა ამაირ ფორმულებს ცხოვრების რეალურ მიმდინარეობაზე არავითარი გავლენა არა აქვს.

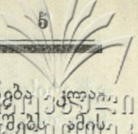
ასე იქცევიან იმისდა მიუხედავად, რომ თვით რუსეთის სოციალ-დემოკრატია წვრილ ბურჟუაზიულ ელემენტებისაგან სრულებით არ არის თავისუფალი. ამ პარტიის მოწინავე და მეთაურ ნაწილში ეს ელემენტები უფრო მრავლად შეგვხვდება, ვიდრე დასავლეთ ევროპის რომელიმე სხვა სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაში. მაგრამ, შეიძლება, მათი ბურჟუაზიული შთამომავლობა რუსეთის სოციალ-დემოკრატების გრძობასა და შეხედულებას აძლევს იმ სიმკაცრეს, შეურიგებლობას და უკიდურესობას, რომელიც არასოდეს არა აქვს მუშათა კლასის ნამდვილ წარმომადგენლებს. მთ შეაქცევს გვერდი საკუთარ კლასს, ხელი აიღეს მასზე და ამიტომ იქ, თავის ზურგს უკან, ისინი მხოლოდ სიბნელეს ხედავენ, წყვილადს, არარაობას, და პარტიეს სცემენ მხოლოდ მას, რაც მათ წინ დევს, — ეს უნდა იყოს მიზეზი იმ ცალმომხრებობისა, რომელიც თვით მუშა ხალხს საზოგადოდ არც კი ემჩნევა. ისინი იდეოლოგიები არიან, მათ უფრო აწუხებს და აინტერესებს მათი შორეული იდეალი და არა ცხოვრების სინამდვილე; ისინი იდეებს უფრო მისდევენ, ვიდრე რეალურ საქმეს; ხშირად განყენებულ აზრს ემონებიან და ივიწყებენ ცხოვრებას, — ამიტომ ისინი ხშირად სრულებით არ წარმომადგენენ საქმის კაცებს, ცხოვრებას შორდებიან და კლასის წარმომადგენლობას ვერ ახერხებენ.

აი აქვე უნდა ვეძიოთ იმის მიზეზი, რომ ბურჟუაზიულ დემოკრატიასთან შეთანხმებას მუშათა მოძრაობის იდეოლოგიები იმავე თვალთ არ უყურებენ, როგორც თვით მუშა ხალხი. სწორედ ამიტომ არის, რომ მუშების დემოკრატია ხშირად მხოლოდ მაშინ შეკავშირებულა ბურჟუაზიულ დემოკრატიასთან, როდესაც მუშათა მოძრაობა განთავისუფლებულა ბურჟუაზიის წრდან გამოსულ იდეოლოგიების ზედმეტ გავლენისაგან, უფრო გარკვეული კლასობრივი ხასიათი მიუღია.

„სოციალ-დემოკრატის დღიურში“ პლენაროვი ჩვენებურ „ნამდვილ“ სოციალ-დემოკრატებს აღარებს გერმანელ „ნამდვილ“ სოციალისტებს, რომლებიც წარსულ საუკუნის 40-იან წლებში იყვნენ და რომლებშიაც მუშები მხოლოდ უმცირესობას წარმომადგენდნენ. პლენაროვის მხრივ ასეთი შედარება ნამეტან სისასტიკის მაჩვენებელია: მართლაც იგი ჩვენებურ მართლმორწმუნე მარქსისტებს იმავე თვალთ უყურებს, როგორც იმ სოციალისტებს, რომელთაც მარქსი ისე დაბლა აყენებდა, რომ მათ გამო თავის პარტიისთვის არ უნდოდა დაერქმია სოციალისტურ პარტიის სახელი და მას კომუნისტური პარტია დაარქვა. არ შეუშინდა იმას, რომ ამაირ სახელით უტოპისტებს ემსგავსებოდა (მარქსი!), — ეს ერთია „ნამდვილ სოციალისტების“ დამგვანებას! ..

მაგრამ უნდა აღიაროს ადამიანმა, რომ პლენაროვის შედარება მხოლოდ საპოლიტიკო ხერხი არ არის. გადკითხეთ „კომუნისტურ მანიფესტში“, „გერმანიის რევოლუცია და კონტრ-რევოლუციაში“ „ნამდვილ სოციალისტების“ დახასიათება, წაიკითხეთ, რაც მარქსს და ენგელსს ამავე საგნის შესახებ სხვა თხზულებებში დაუწერიათ და დარწმუნდებით, რომ





ახლაც მარქსს ჩვენი დროის მართლმორწმუნე და „ნამდვილ“ სოციალ-დემოკრატების შესახებ რომ ეწერა, მათ შესახებაც იმასვე იტყვოდა, რაც ახლა სთქვა რუსეთის მარქსისტებში ყველაზე უფრო გამოჩენილმა და რუსეთის სოციალ-დემოკრატის დამაარსებელმა გ. ვ. პლენხანოვმა.

განსაკუთრებით სწორედ ამ კითხვაში, თუ რა დამოკიდებულება უნდა იქონიოს მუშათა პარტიამ ბურჟუაზიულ დემოკრატიასთან, ჩვენებური „ნამდვილ“ სოციალ-დემოკრატები მეტად წააგავენ გერმანიის „ნამდვილ სოციალისტებს“ ან რა სწერია მათ შესახებ „კომუნისტურ მანიფესტოში“:

„გერმანელ და განსაკუთრებით პრუსიულ ბურჟუაზიის ფეოდალებთან და მეფის თვითმპყრობელობასთან ბრძოლამ, — ერთის სიტყვით, ლიბერალურმა მიმართულებამ, — თან და თან იმატა. ამნაირად „ნამდვილ“ სოციალისტებს დიდი ხნის ნაწილი შემთხვევა მიეცათ, — პოლიტიკურ მისწრაფების განხორციელების წინ წამოეყენებინათ სოციალისტური მოთხოვნილება, წყველა-კრულვით მოეხსენებინათ ლიბერალიზმი, წარმოადგენლობითი წესწყობილება, ბურჟუაზიული კონკურენცია, ბურჟუაზიული თავისუფლება და თანასწორობა, და ხალხი სათვის ექადაგნათ, რომ იგი ამ ბურჟუაზიულ მოძრაობაში არაფერს არ მოიგებდა, — პირიქით, დაჰკარგავდა ყველაფერს. გერმანელი სოციალისტები იფიქრებდნენ ამასობაში, რომ საფრანგეთიდან გადმოღებული კრიტიკა იქ, საფრანგეთში, უკვე დამყარებულ, უკვე შემოსულ საზოგადოებრივ წყობილებას ეხებოდა, ეხებოდა იქაურ პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ პირობებს, იმ პირობებს, რომლის შემოღებისთვის გერმანიის ბრძოლა ხოლოდ ახალი დაწყებული იყო.

„გერმანელ თვითმპყრობელ მთავრობისთვის, მის მღვდლებისთვის, მასწავლებლებისთვის, მემამულეებისათვის და მოხელეებისთვის ასეთი სოციალიზმი კარგი იარაღი იყო საბრძოლველად ამხედრებულ ბურჟუაზიის გასაჩერებლად“

ასე იქცეოდა გერმანიაში, წარსულ საუკუნის 40-იან წლებში, იქაური „ნამდვილი“ სოციალისტური პარტია.

და აი როგორ ესმოდათ გერმანელ მუშებს თავიანთი მიზანი 1848 წლის რევოლუციის ხანაში:

„ჩვენ გერმანიაში მრავალნაირი მიზანი გვაქვს მისაღწევი. ერთის მხრით, მხარი უნდა მივცეთ ბურჟუაზიას მის ბრძოლაში არისტოკრატიასთან, საშუალო საუკუნეების წესებთან და მთავრობის ძალებთან. წვრილი მრეწველები უნდა დავიცვათ კაპიტალის ბატონობისაგან... ჩვენ გვერდს ავუხვევთ უსაზღვრო მეოცნებეთა მაღალფარდოვან სიტყვებს, იმათ, ვინც მუდამ სახარბიელს ბაწარს ეპოტინება იმიტომ, რომ თავი დასაკარგავი აღარ აქვთ“...

II

მუშათა მოძრაობა იზრდება, იზრდება მისი პოლიტიკური მოთხოვნილება და პოლიტიკური შეგნება, ამასთან ერთად იზრდება და ფეხს იკიდებს მასში იმის შეგნებაც, რომ რეაქციასთან ბრძოლისთვის ყველა დემოკრატიულ ელემენტების შეერთება არის საჭირო, — რომ მუშათა დემოკრატია ბურჟუაზიულ დემოკრატიასთან უნდა იქონიოს სატევ-საგერი კავშირი საერთო მტრების დასამარცხებლად. მუშათა კლასის კლასიურ შეგნების გარკვევა, მისი კლასობრივ ორგანიზაციის განვითარება სრულებით არ ეწინააღმდეგება ამ ევოლუციას, კიდევ ხელს უწყობს მას. როდესაც სოციალისტური მოძრაობა იზრდება და ამ მოძრაობას მკვიდრად აქვს გადგმული ფესვი მუშათა კლასში, მაშინ სრულებით აღარ არის

საშიში, რომ ამ შეკავშირების გამო რამე დააკლდეს სიურ შეგნებას, — თვით მუშა ხალხს, ნამდვილ შიში არ ექნებათ და ვერც ექნებათ; მათ ვერ ექნებათ იმისი შიში, რომ ოდესმე დაიფიქრებენ თავის მდგომარეობას, თავის-საჭიროებას ვერ დაანახვენ, — უღალატებენ თავის თავს, როდესაც რამე დამოკიდებულების დაჭერა მოუხდებათ სხვა კლასთან.

ამნაირ შიშს თავისი საფუძველი აქვს იმ ინტელიგენციაში, რომელიც სხვა კლასებიდან გამოვიდა და მუშებს მიეკედლა იდეოლოგიურ შეხედულებით. ეს პარტიული ინტელიგენცია ადვილად იცვლის ფერს, მას ადვილად იტაცებს სხვა და სხვა შეხედულება, მისთვის, შეიძლება, საჭიროც იყოს ასეთი პარტიული განცალკევება თუ მუშებისთვის კი ყველა ასეთ, ხელოვნურ, ზომების მიღება სწორედ რომ... სასაცილოა.

„ცხენზე შეჯდომის დროს დაეხმარეთ და ცხენზე შეჯდო მის შემდეგ უთქვენოდ გაივლით!“ ინტელიგენცია მუშა ხალხს უნდა შეუწყოს ხელი ორგანიზაციის საქმეში და შემდეგ მასვე უნდა დაუთმოს საკუთარ კლასიურ ინტერესების დაცვა.

მაგრამ მუშათა კლასის ორგანიზაცია შეუძლებელია, რასაკვირველია, სარდაფებში, კონსპირაციულ სადგომებში და პატარ-პატარა წრეებში; იგი შესაძლო არის მხოლოდ იქ, სადაც მოძრაობა მზის სინათლეზე გამოსული, სადაც დამყარებულია მოქალაქობრივი თავისუფლება. ამიტომ სოც. დემოკრატის პირველი მოვალეობა მუშათა კლასის წინაშე არის თვითმოქმედებისათვის საჭირო თავისუფლების მოპოვება, თვითგანვითარებისათვის და კლასიურ ორგანიზაციისათვის შესაფერ პირობების შექმნა. ასე ესმის თავისი დანიშნულება დასავლეთ ევროპის სოციალდემოკრატებს. ასე ესმოდათ თავიანთი დანიშნულება პირველ სოციალ-დემოკრატებს კარლ-მარქსს და ფრიდრიხ ენგელსსაც. სოციალ-დემოკრატია ჯერ აუცილებლად დემოკრატია, ვინაიდან დემოკრატის გარეშე სოციალიზმის განმარჯვება საფიქრებელიც არ არის. ამიტომ მარქსი 1848 წლის განმავლობაში სრულებითაც უარს ამბობდა სოციალიზმის პროპაგანდაზე, მან ამ წელს ამის გამო კიდევ დაშლა თავისი კომუნისტური კავშირი და მთელი ძალ-ღონე მიანდომა დემოკრატიას. ამიტომ იქცევა ასევე დასავლეთ ევროპის მთელი სოციალ-დემოკრატიაც ყოველთვის, როდესაც საქმე დემოკრატიულ წყობილების გაძლიერებას ეხება და როცა საჭიროა მისი დაცვა რეაქციისგან. ამნაირად დასავლეთ ევროპაში დაუახლოვდა ერთმანეთს და ზოგან შეერთდა კიდევ მუშათა პარტია და ბურჟუაზიული დემოკრატია, — ამის მიზეზი იყო საერთო პოლიტიკური ინტერესი და მისწრაფება.

კლასიურ ორგანიზაციას და თვით კლასიურ ბრძოლასაც ემსახურებიან მუშათა პროფესიონალური კავშირები, — მუშათა პოლიტიკურ კავშირებს კი მიზნად აქვთ საერთო დემოკრატიულ მიზნების მიღწევა. ასეთი შრომის „განაწილება“ სასარგებლო და აუცილებელიც არის მუშათა კლასის პოლიტიკურ და სოციალურ მიზნების განსახორციელებლად, თვით საორგანიზაციო მიზნითაც საქმის ასე მოწყობას დიდი მნიშვნელობა აქვს. ამ განაწილებამ მუშათა მოძრაობა შესაფერ კალაპოტში ჩააყენა და ბოლო მოუღო ეკონომიურ და პოლიტიკურ მიზანთა, რეალურ და იდეალურ მისწრაფებათა, თეორიულ და პრაქტიკულ ტენდენციათა საშინელ არე-დარევის. ამ არე-დარევის ხანას ჯერ კიდევ ვერ მოშორდა რუსეთის მუშათა მოძრაობა, პოლიტიკური ორგანიზაციები მხოლოდ ახლა და იწყებენ პროფესიონალურ ორგანიზაციებისაგან განცალკევებულ მოქმედებას, თუმცა ეს განცალკევება სწორედ



აქ არის უფრო სასურველი და საჭირო. რუს მუშებში იმდენად ძლიერია მიდრეკილება პროფესიონალურ ორგანიზაციებისადმი, რომ მათ გამო მზად არიან ხშირად ხელი აიღონ თავიანთ ძირითად ინტერესებზე და ჩამოშორდნენ სოციალ-დემოკრატიას, თუ იგი ნებას არ აძლევს მათ ეკონომიურ ნიადაგზე შეერთებისას. სოციალდემოკრატია იძულებულია დაუთმოს ამ მიდრეკილებას, თუ უნდა მუშათა პარტია იყოს. მეორეს მხრივ რუსეთის სოციალდემოკრატია თავისი სამოქმედო საზღვრები უნდა გააფართოვოს, თუ სურს შეიერთოს პოლიტიკურ პარტიის გავლენა. ვიღავთ ლიბანე-ხტმა თუ სთქვა გერმანიის სოციალდემოკრატებზე, რომ იგინი ყოველთვის სექტანტებად დარჩებოდნენ და არასოდეს არ შე-სდგებოდნენ პოლიტიკურ პარტიად, რომ ბურჟუაზიულ დემო-კრატიასთან არ შეერთებულყვნენო, — რაღა უნდა სთქვას ადამიანმა რუსეთის სოციალდემოკრატებზე!

შევადაროთ მშრალი ციფრები და თვალი ავარილოთ გერმანიის მუშათა პარტიის სხვა უპირატესობას.

გერმანიაში, უკანასკნელ აღწერით, ე. ი. 1895 წ. მრეწველობაში მომუშავე მუშათა რიცხვი იყო 5.955.711, მცხოვრებთა რიცხვი კი იყო 51.770,284.

რუსეთში, 1897 წლის აღწერით, სამრეწველო მუშათა რიცხვი იყო 2.390 776, მცხოვრებთა რაოდენობა კი უდრიდა 128.264.100. სამრეწველო მუშების რიცხვის მივლუ-ტით კიდევ 1, 095, 084 დღიური მუშა და 365, 013 რკინის გზის მუშა, — მაინც საერთო ჯამი რუსეთის მცხოვრებთა რაოდენობასთან და რუსეთის სივრცესთან შედარებით სრუ-ლებით უმნიშვნელოა... ამასთან ისიც უნდა მივიღოთ მხედ-ველობაში, რომ რუს მუშების უმეტესობა წვრილ მრეწველო-ბაშია დაბანდული და სწორედ ამიტომ მზად არის მხარი და-უჭიროს ბურჟუაზიულ დემოკრატიას, როგორც ამას მოწმობს სამეცნიერო სოციალისმის თეორია და ამტკიცებს დასავლეთ ევროპის პოლიტიკური ცხოვრება.

ვიწრო, მხოლოდ პოლიტიკური ტაქტიკა, რომელსაც რუ-სეთის სოციალდემოკრატია ადგა, აშორებს მას მუშათა დე-მოკრატიის დიდ უმეტესობას და ბურჟუაზიულ პარტიებს ხე-ლში უგდებს ისევე, როგორც ამ პარტიის ტაქტიკამ ეკონო-მიურ კითხვებში მუშები პროვოკატორებისა და ავანტიურის-ტების ხელში ჩააგდო. სწორედ ამიტომ რუსეთის სოციალ დემოკრატია, რომელსაც შეეძლო მუშათა მოძრაობის და მთელ დემოკრატიის სათავეში დადგომა, ადვილად შეიძლება ამ მოძრაობას ხელში მოეჭკეს.

გერმანიის სოციალ დემოკრატია ამნაირ მდგომარეობიდან გამოიყვანეს მისმა დიდებულმა ბელადებმა, ლიბანეხტმა, ბე-ბელმა და სხვ., — ესენი სინამდვილეს არ გაუბრბოდნენ და გულ-ახლილად აცხადებდნენ იმას, „რაც არის“.

აი რას ეუბნებოდა 1868 წ. ვიღავთ ლიბანეხტი თავის პარტიას, როდესაც გერმანიის სოციალდემოკრატია ყოყმანში იყო და გზას ირჩევდა:

„ჩვენ შეგვიძლია ხელი შევეშალოთ და ნამდვილადაც ხელს შევეშლით იმას, რომ პროლეტარიატსა და ბურჟუაზიაში არსებული კლასიური ბრძოლა რეაქციის სასარგებლო შეიქმ-ნეს... უპირველესად ყოვლისა თავიდან უნდა მოვიშოროთ ხე-ლოვნურად შექმნილი უნდობლობა ესრედ წოდებული „ბურ-ჟუაზიულ დემოკრატიისადმი“... „ბურჟუაზიულ დემოკრატიის“ წინააღმდეგ მყვარალნი ან ნამეტანი გულუბრყვილო არი-ან, ან მათ პატიოსნება აკლიათ... რატომ არის სოციალ-დემო-კრატია დღესაც კიდევ ასეთი სუსტი? მე კარგად ვიცი, რომ

ამ პარტიის შესახებ ბევრს ჰყვირიან, მაგრამ საქმით კი არა გამოდის რა! მე კულისებს უკან ვდგევარ და სრულყოფილ და უზნებობადაც მიმანია საზოგადოებისა და საკუთარ პარტიის წინაშე ტყუილის თქმა ჩვენი ძაღლის შესახებ. მაშ კიდევ ერთხელ, რატომ არის ჩვენი პარტია აქამად ასეთი სუსტი? რატომ არის, რომ მუშათა უმეტესობა განზე დგას? —

ლიბანეხტმა და მისმა ამხანაგებმა მოახერხეს და გაიტაცეს პარტია; მათ დააყენეს იგი იმ გზაზე, რომლითაც პარტია ახ-ლანდელ მდგომარეობამდის მივიდა და ჩვენი დროის ყველა-ზე უფრო ძლიერი პარტია შეიქმნა. იშოვნის თუ არა რუ-სეთის სოციალდემოკრატია ასეთსავე ბელადებს და მიჰყვება თუ არა იგი ამ ბელადების რჩევას? ამაზე არის დამოკიდებუ-ლი მისი ბედი მრავალი წლის განმავლობაში.

**ცნობილია და მახვილია**

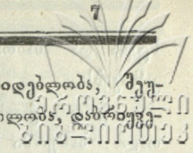
(გაგრძელება)

სამხედრო დისციპლინის სასტიკად უგმამდეს საზოგადოდ და მათ უმეტეს გამრჯეულ ჯარს დაწრილ ან მოკლულ ჯარის კა-ცის, დასარტყეულ მტრის გაძრვას. ამას ქქვან „мародерство“ და დამნაშავეს სამხედრო დროის წყებოთა სამართლებენ. ქართლი-სა და დასავლეთ საქართველოს „დაზურაბის“ დროს კი უფროსე-ბი, ზირაქით, აქესებენ და ჯარის კაცი სრული თავისუფლება აქვთ მიტეული. ამის ველზე თუ შეამჩნიეს, რომ ჯარის კაცი მოკ-ლეულ მტრს ფეხსა ხდის და წადების მახარჯ უნდა, სამართაში აძლევენ, აქ კი წადებს ცოცხლებსა ქსდიდენ და აფიცრები ფეხ-შიშეკლას მომწივრებს ეუბნებოდენ: წადით და მადლობა უთხარით დმერს, რომ ტუკი არ გაკაქვრეს.

ჟერ კიდევ შემადგომზე ერთი თავადიშვილი, რომლის სო-ფელშიაც ეპიკურნი იდა, მივიდა აფიცრთან და იწიფა: თქვენნი კახაკება გადმოვიდენ ჩემს ხელის ბაღში და ხელი ერთიანად გა-დაჭამესო. აფიცრნი გაცხარდა: აი, ის უსანიდისოები, ის მამა-ძაღლები, მე იმათ უფუჩებს სეირს! დამშიდდით, კნიაზო, მე იმათ ისე დაესჯი, რომ თქვენ სრულად დაკეთოთილდებით. დამი-ძახეთ ჩქარა აქ ვახმისტრს, — გასცა სასტიკი ბრძნება აფიცრმა. აი ამ კნიაზის ბაღში ხელი შეუჭამათ კახაკებს — უთხრა რიხანის ხმით შემოსულ ვახმისტრს, — წადი ამ სათაში და ვეუღას თითო ჩაის ტაქა... სასაქმეული ზეთი დააღვივიე, გასწი! — ვახმისტრა გარტიადა, თავადა სასტად დანა. — დამშიდდით, კნიაზო, თქვე-ნი ხელის ერთი კურკაც კი ადარ დარჩებათ მუტეღში! — არ აკმარა დარინვა დინსუელ ხელქვეითთა დინსუელმა უფროსმა შერტგე-ნილს მომწივრს.

ზოგიერთ აფიცრს რომ ქვითხო, ციხასუხებენ: ვერაფერს ვერ ვაწუბთ, დისციპლინის ადარ არსებობს, ჯარის კაცები ადარ გვი-ჯერებენ, რაც უნდათ, იმას ჩადიანო. მაგრამ, ვინც ჩაქვირებობა უფ-როსების ჯარის კაცებთან უწინდელსა და დღევანდელს დამოკიდე-ბულებს, ვისაც სმენია აფიცრების საუბარი სიფხაზლის დროს და „რკნები“ სიმთვრელის დროს, ის სხვანაირად ხსნიის ამ ვარკამე-ბას. წინადა, როდესაც რუსეთში და ჩვენშიც განმანთავისუფლებულ მამრახობის ნასხიცი არ იყო, აფიცრნი ჯარის კაცს, როგორც ძაღ-ლს ისე უჭქრებდა, მუდამ ტუქსავდა, აკინებდა, ლანძღავდა, სცემდა და, არამტ უმუკებრულს, ადამიანურ ლამარაკსაც არ ადარ-სებდა. ახლა კი უნდა: ნახათ ჯარის კაცთან მღალაზარაკე აფიცრნი. ტუჩებზე დიმიდა უკრთის, ცდილობს თავის კიბოს მეტი სინაზე მისცეს, სიტყვას არ იტყვას, რომ „пратець“ არ დაატა-ნის. სიფხაზლის დროს თავმოყრად ჯარის კაცთ აფიცრნი თავი-სებურად უხსნიის, ვინ არიან რეგულაციონერები, უამბობს გან-





ზრახ გამოგონილი ამბებს, თუ როგორ ეპურებინა რევოლუციონერები ჯარის კაცებს, — წაშებენ, ჰკლავენ, ასახიჩუნებენ; ჩვენ არ გვიტყვიან, არც ჩვენ უნდა დავზოგათო, ეუბნება ის აღელვებული სმით და მიზანს აღწევს, — აღელვებს და აქეპებს მათ. სიმთვრელის დროს ხომ მკაცრ სიტყვების დახმარებას არ უკადლობან და პირდაპირ ეუბნებიან, რასთვის არაან გამოგონილია და რა მიზანი უდევთ წინა.

ხაშურში, სადგურის ბუფეტის გრძელს მაგიდაზე ჩქიფობდები აფიცრები; აქვე იმართან, მხედველ ძირს, ატრაცზე ფეხ-მკეცილები ისინდენ კახაკები და უფროსებს ჰბანდებენ. ორივე ჯგუფის მოქაურობისას დავიძო მოკვადით. დაიწყო დაუსრულებელი „რეჩები“ და „ურას“ ძახილი. სხვათა შორის კახაკთა აფიცრები მეც ანდა და ჰქონთ ხელით მიმართა ატრაცზე მჭიდრი კახაკებს: ჩვენ გამოგვზახავს, შეიძლება დავიპურთო კავკასია ცენტრლითა და მახელითა. ჩვენი მოვალეობა ჩვენ წმინდად უნდა შევასრულოთ, აი, როგორც ამ ჰქა დავინს, ისე დავუვით სისხლსაც, — БИТЬ, УПАТЬ? — დავუვით სისხლს! შესძახეს კახაკებმა და ზეზე წამოცვივდნენ. — არ დავზოგავთ არავის? — განაკრძო ეშში შესულმა აფიცრმა, — ჩვენ გაუსწორებთ მტრს ისე, რომ ერთი და დარჩეს ციფხალი ამბის წამლებად! не правда, батцы? — Правда, правда! უმასხუეს კახაკებმა.

ამის შემდეგ აფიცრები გაიძახიან, ჯარი ისე გამხეცებული და გულმოსული რევოლუციონერებზე, რომ მათი დაჭერა არ შეუძლებიათ! დინობდებიან ადარ ანკებობს! სეჰიდან კი ნათლად სჩანს, რომ ჯარის კაცები ასრულებენ უფროსების სურვილს და მიზანს, ღტობილებას და მისწრაფებას.

იგივე მ — გო ერთს მშენიერ დღეს კახაკებთან ერთად ჩქიფობდა ხაშურში. მაგიდა ქუჩაში გამოეტანა და დროს მხარულად ატრებდა. ამ დროს ქუჩაში გამოიარა დატვირთული ურმით სოფელმა, ხანში შესულმა გლეხმა. მ — გო რა ეწინა ან რამ მოუარა, კაცმა არ იცის: — დაიჭირეთ ეგ გლეხი და აქ მოიყვანეთო, უბრძანა სსრტიკის სმით თანამხლებლებს. კახაკები ეცნენ და თავზარდაცემული გლეხი აფიცრს წარუდგინეს. — როგორ გაბედა, როდესაც შე ვქიფობ, შენ ურმით გვერდზე გამოარეა? დაუუყოფნა აფიცრმა სპრადლს. კადფითრებული, გაკაგებული გლეხი იდგა და არ ესმოდა, რა დანაშაულობა ჩადინა ან რას უჭაგრდებოდა აფიცრმა. — მიამყვანეთ და აი იმ ბოძზე გააკრით! მიუთითა აფიცრმა კახაკებს დობის ერთს ბოძზე. გლეხი მიაკრეს. — დახვრიტეთო! — დაიძახა აფიცრმა. რამდენიმე კახაკი დადგა შორს და თფებო მიამრჯვეს. — დაუმიზნეთ! კახაკებმა თფებო დაუმიზნეს. ამ სურათს ქუჩაში მისიარულე ხალხი სულგანაბელი უყურებდა. ციფხალ-შკვადრი გლეხი შეჰყურებდა თფების ღულებს. ბედის აფიცრმა ბრძანა, გაეჩივებოდა უფლებიანთ გლეხი. თურმე, ნუ იტყვიან, აფიცრმა.. ხუმრობდა. მშენიერი ხუმრობა! ამ გვარად ესმინის იკვირებისასაც არ უხუმრია. სიკვდილით დასჯა იმითა მხელი, რომ ჰკუთხოვოდა, გრძობიერს ადამიანს გამოუგონებენ, უნდა მოკვდეთო. რამდენიმე საათის განმავლობაში ის იტანჯება, გრძობს, რომ უნდა მოკვდეს და სწორედ ეს გრძობაა მისი სიკვდილი. როდესაც ბოძზე მიაკრავს და თფებს. დაუმიზნებენ, ეს გრძობა დიდდება და ტანჯვაც ემატება; შემდეგ, როდესაც თფი იტყუებს და ტყვიას მოხვდება, სიცოცხლე მისი და იმისთან ტანჯვაც ისპობა, ჰქრება. რაღა დააკლეს სპრადლ გლეხს ხუმრის აფიცრმა? იმან ხომ არ იცოდა, რომ აფიცრმა ხუმრობის ტურნაზე იყო. აფიცრებმა და ჯარის კაცებმა უგელას კარგად დაუმტკიცეს, რომ იმთ ხუმრობას არ იცინა!

აი ასეთ მდგომარეობაში იმყოფება ამჟამად ქართველი ხალხი. აი ასეთ როდეს თამაშობს „კავკასიის მეორედ დასაპურებად“

გამოგონილი ჯარი. სრული თვითნებობა, მოუარებლობა, შეუბრძლებლობა, მხეცურ ინსტიტუტების აღვირ-წახსნილობა, დასრულებულია სუფივს ამჟამად ჩვენს ქვეყანაში.

ხაშურის რეინის ცხის ბუფეტში რომ შეხვდით, ნახავთ, რომ ჭერი მთლად დახვრეტილია ტყვიებით. ეს დავინით შეხარხარებულ აფიცრების ნამქმედარია.

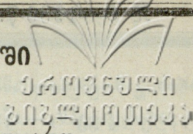
ასრადი, მათრახი და მუშტი ენერგიულად მუშაობს დაბა-სოფლებში ხაშურის ბუფეტში, ჩემს იქ უფინის დროს, შემოვიდა ორი პოლიციის ბოქალი, ერთი ქარელისა, მეორეც ხაშურისა, და ერთიც კახაკთა აფიცრი. ისინი დაბრუნდნენ სოფ. სტისადან, სადაც მ. გვერდწითელის მოკვლის გამო ეპიგურდის იყო ჩაუხებელი. მიუსდნენ მაგიდას, მოათხოვეს სსრქელები და ღამნაკვი გააბეს. აფიცრმა სთქვა: ათი ოსი დავიბარე, არა ტყდებოდენ. კარგი, შეტო, მამა, დავუბანე, ერთი ძალიან დანიერი კახაკი მყავს; აბა, შეტებურად, შეტო! რომელსაც შემოჰგონა, ვერც ერთი ვერ გაუმაკრდა, პირველ შემოკვრისთანავე ძირს ვარდებოდენ. აი, მესმის ამისთანა მუშტი! ხაშურის ბოქალმა გაუშვინა ამხანაგებს თავისი მსხელი, ტლანქი მუშტი და სთქვა, ანც თუ მე მაქვს ნაკლები მუშტი! ქარელის ბოქალს შერცხვავა (ტანწერილი კაცია), დაიხვდა თავის წვრილ თითებზე და დახანებით წარმისთქვა: მე პატარა ხელი მაქვს, მაგრამ ძალიან მწარავა!

კომენტარები რაღა საჭიროა!

შეიძლება დღეს ხაშურში მოვიდა პოლიცია. ნაცვალყო. ჯარმა მოითხოვა, ტფილისში დაგვებურეთო ხალხის თვადის წინ ჯარის კაცებმა დატვირთეს რამდენიმე ვაკონი ნადარცვი საქონლით და ჯარი ტფილისისკენ წამოვიდა. ხაშურში არც ჯარის კაცი, არც უნდარმა ადარ დარჩენილა. 6 ანგარს მოვიდა ახალი რაზმი, პოლიცია ჩაქვანის უფროსობით, რომელმაც დასტოვა ორი როტა ჯარის კაცი, თვითონ კი დახარჩენი ჯარით იმერეთისკენ გაემტავრა. რაც წინად მოსულმა ჯარმა დააკლეს ხაშურს, ამ ორმა როტამ შეუსრულა. ამ ჯარს შეთაურობდნენ ადგილობრივი ხელიგანები, დადიოდნენ და იჭერდნენ ბრძანისა და უბრადლს, 10—15 კაცს ერთად იჭერდნენ, ცუმა ტყვის შემდეგ გორსა და ტფილისში ისტუმრებდნენ.

სურამშიაც პირველ ანგარს ავიდა ჯარი. გორაკები დაიჭირა და ასტეხს საშინელი სროლა. მცხოვრებთ ეკანთ, მტერი შემოკვლია, ჩვენი მთლად ამოკლულაუნდოდა და, ვინც მოასწრო, გააქცა, ვინც არა და, — სახლებში ჩაიკეტა. ერთი როტა სდღათი იყო, დახარჩენი — კახაკები. ეკვლისის მოვლანზე შეამჩნიეს გურულ ტანისამისში გამოწვობილი ემაწვლი, გვარად ნანეტაშვილი. წავსივინეს სპრადლს, ჩაიგდეს შუაში და რამდენიმე წამის განმავლობაში სტემდენ თფების კონდახებით, ფეხით, ხელთ და შუბებით. ცხრილით იყო დახვრეტილი. ამ სტენას წაწვდა ერთი გლეხი, გვარად გელაშვილი, რომელიც ამ დროს სადგურზე მიდიოდა. რა დაინახა გამსაგებელი კახაკები, შეშინდა და გააქცა ნანეტაშვილის მკვლელები შიბურუნდნენ გატყუულს და რამდენიმე რუვიით მიწაზე დასტეს. შემდეგ ჯარი მოკლეს სურამს და თავის ტყვის შესრულებას მიჰყო ხელი. გაძარცვეს რამდენიმე ოჯახი, დასტვირეს უფინისა და ხილიბეტიშვილის სახლები. შემდეგ უფინისის და სამხარძის (რამხელი იუაფო) სახლებს და მოსიკევის (ასის თავად იუაფო) დუქნის ცენტრი მიხტეს და მთლად გადაბუტეს. ჯარის კაცები და კახაკები გამსაგებულნი დაბრუნდნენ ოჯახიდან ოჯახში და, რასაც მოასწრობდნენ ან ვინმე ქალს დაინახავდნენ, არაფერს და არავის არ ზოგავდნენ. ერთს ოჯახში კახაკებს დახვდათ ორი გასათხოვარი ქალი. ქალებს და კახაკებს შორის გაიძროთა სსრადელი ხელნართული პრძოლა. ერთს მათგანს შუბით ხელი გაუფუტეს. ქალების იღბალზე ამ დროს ქუჩაში მიდიოდა აფიცრმა, დაინახა ეს





სტენა და საბრალე ქალები სელიდან გამოგვლიჯა გამსვენებულ კაზაკებს.

ერთმა ქალმა, ე — ს ცოდმა, სურამში რომ ვერ ვხედავ სსმარ-თალი, ხსურში ჩაიჭრა და შესწივლა აფინტებს: ქმარი მანჯურიაში გამიგზავნეს, შიშილით ვეგვებოდა, ხელა ესეც არ მემარეს, სსდდათები შემიმინცვივადენ, რაც რამ შეება, წაიდეს და, უხატრო-ნოდ დარჩენილს; სუსტ ქაღს შეურაცხყოფი მამაყენესო. აფინ-ტრებმა უხასუსეს: გვიჩვენე, ვინ იყო და დავსჯითო. — წაი და უჩვენე!

ჯარმა მთელი დღის განმავლობაში ძარცვა ოჯახები და მდა-ზიები და სდამოხე ხსურს დაბრუნდა. შემდეგში მოქმედობდა და დღესაც მოქმედობს „მხტნაი რომანა“; ძარცვა-გლეჯაში მას ესმარებოდა კაზაკები, რომლებიც დროგამოშვებით თავის ნებით, ქურდულად, ამოდიოდენ სურამში. ამ კამანდის სსდდათებმა გა-დაცარეს მოსულ ჯარის კაცებსაც და კაზაკებსაც. ისინი სტნობ-დენ ვეგვას, ვისაც როდისმე მიტინგზე უღამარავია და მოძრა-ბაში რამე მონაწილეობა მიუღია და, ვისაც ჩივიდებდენ სელში, დემრთს ადარ გახსენებდენ. რასაც ძარცვავდენ, სომ ძარცვავდენ, რასაც არა და, ეშმაგურად ვეგვავდენ ხელს. მივიდოდენ რომე-ლიმე ოჯახისა ან მდაზიის ხატრონთან და ეტუოდენ: შენს სსხლს (ან მდაზიას) გაღწავას უხარობენ, თუ მოგვცემ რამეს, ჩვენ მო-ვხერხებთ, რომ არ გადავიწვინო. შემინებელი ხატრონიც აძეგვდა ხუთს, ათს, ოცს თუმანს და ამით ვითომდა იხსნიდა ქანებსა.

ამ კამანდის სსდდათებს დღესაც დიდს შიშში ვეგვთ მთელი სურამი. მას წინად ერთი მთვრალი სსდდათი განერებულყო ერთს სსხლთან და დიდხანს უტრიალებდა. ამ დროს გაიარეს თურმე ქუსში კაზაკებმა. მთვრალი სსდდათი აფიოდდა: კაზაკებო, მადით აქ, აი, ამ სსხლში „ბარიშნი“ დავინახე, სულ მარტოკანი არიან, მადით, მადით ჩქარაო! ვმწივლიმა ქალებმა გაიგონეს ეს, სსქა-როდ ჩამოიჭრენ კიბეზე და გაიქრენ...

ვეგვას ეს ცოტა იყო ხსდისთვის. „რეგოლუციონურ“ გ'ხით ხსდისს კაძარცვა სსკმარისი არ იყო, მშვიდობიანის გ'ხითაც უნდა გავეგვლიფათ იგი. და აი ამ მიზნით შესდგა „სიწმინდის“ კომისია, სურამის და ხსურში ხლოციის ბოქაული კაზაკებით დდიოდა დუ-ქნიდან დუქანში და ადგენდა ოქმებს, ვითომდა უსუფთაობისთვის. დუქანი არ გადაჩხა, რომ 100 მან. 25 მან:ამდე არ გადაესდგვი-ნებინათ. ერთს დუქანში შევიდენ, მიიარ-მიიარეს და ვერაფერი შარი ვერ უხეგეს, ვეგვავერი რაგზე და სუფთად ვქონდა ხა-ტრონს. ბოქაული დდიონდა, თავი გადაქენ-გადმთქენი და დუქნი-დან გამოსვლა დდაზინა, მკრამ ერთს აფაცს ტროტმანობდა და ათვადიერებდა, ეტებდა. უტბად თანჯარაში რგვლად მოხარშული მსუქანი დედალი შეამჩნია, კონტად იფა სუფთა თეფშზე და გამ-ვლელ-გამომვლელს მდას უდგობებდა. მკრამ სსქმე ის არის, რად მიიქცია ბოქაულის უურადლებს ამ მსუქანმა დედალმა! ხატრონის სსუბედროდ, დედალს ფეხები... შვი ვქონდა. — ეს რა არის? — შევევით კანრისსებულმა ბოქაულმა. — ფეხები რად აქვს შვი? — და მივეხო სელი „უსუფთაობის კამო“ ოქმის წყარს. ხატრონი ბეგრს გაიძხოდდა: ბატრო, ზოგერთ ქათამს შვი ფეხები აქვს, კანი აქვს შვი, ხომ არ გავატყავებდიო! მკრამ ბოქაულმა თავისი გა-ტანა და დუქნის ხატრონს ათი თუმანი ჯარამა გადასდევინა.

ვეგვას მას შემდეგი კარემობა კარკად ხსსიათებს. აქამდის სსდდათები სსქამდენ ხსზანიდან ნამძებ შვი ზურს, სოფელელები კი თავის სსკუთრებს — თეთრს. ამ ჟამად დრო იფცვდა: სსდ-დათები შვი ზურს სოფელელებზე ვედიდენ, თვითონ კი თეთრ ზურს მიიერთებენ...

სგ. უ—ნი.

(გატრძელება იქნება).

### მბრალეზი ტჰევიკოზაში

(ტანისა).

ჯალათთა ფტე ქვეშ გართხმულვართ მეტყველნი, უტყვად ქტეული, და მის უწყალო ცემისგან დავწყულულებია სხეული!..

ლიდი ხანია, რაც ვყლაბავთ მის ფერხთ-მტვერს, ცრემლით შეზელილს, და ვითმენტ აუტანელსა გულის ოხვრასა და ტკივილს...

ნეტა ვინ უთხრას მტარვილსა პასუხი ჩვენის გულისა, ბრძოლისთვის გამზადებულის და მრავალ კირ ნახულისა?..

ვინ აიმალოს ნეტავ ხმა ტანჯულ მოძმეთა ყოფაზე და იმოქმედოს ჯალათის გარყენილ გულსა და გრძნობაზე?!..

ან დაარღვიოს იმისი ჯოჯოხეთური განცხრომა, — უთხრას, ვადსაცეს სასტიკი ჩვენი მუქარა და წყრომა!..

ან შექმნას ძალა უძლევი, ფოლად ნაწრთობი გზნებითა და დროზა შურის ძიების აღმართოს გამარჯვებითა!..

წყეულიმც იყოს ის წამი, ბედი რომ დავგაწყევინა და გამარჯვებულ მტრისა ბრბომ ჩვენ უკან დავგაზვიანა!..

ბრძოლა ვადსკრა მპარავმა თავისის მოლაღატობით!.. თავ დედებულნი მებრძოლნი ველსა ფარავდენ ასობით!..

დღეს გულს შხამ-გესლით გვიგომირავს, ვით გველის ენა, თვით სევედა: გეხსოვს, ბრბო მტრისა მხეცურად გვშლელდა, კვალ და კვალ მოგვსდევდა!..

ეგ იყო ჩვენის შერცხვენის დასაწყის-დასაბამათა და იმ წამიდან სიცოცხლით სიმწარემ დავგაშამათა!..

ოჰ, დემერთო! ხელთ რომ გიქირავს მსოფლიოს სფერო მთლიანი, სად ხარ, სადა გაქვს განგება, ან რისხვა სამართლიანი?!

შენ ხომ ისმინე ვებთა შეურაცხყოფილ დედების? იხილე საზინელება

ბავშვთა, უმანკო მტრედების... მტარვალს რომ დაბა-სოფელი სულ ფერფლად გადუქტევიო, ნუ თუ სვეტებსა ცეცხლისას შენთან არ მოუღწევია?!

სისლმა წაღეკა ქვეყანა, ტურფად ნაკაზმი, ნაშენი!..



სადა ხარ, ერთხელ რომა სთქვი:

„კაინ, სად არის ძმა შენი?“..

კმარა დუმოლი, სიჩუმე!

კმარა, აიღე მახვილი

და შეუერთე შენს რისხვას

ეს ჩვენი ამოძახილი!..

დასქექ-დაგრვინე, შემუსრე

ქურუმთა ბინა-ტაძარი

და აღვირ-წახსნილ თვით-ნების

რისხვით დაეცი თავზარი!..

ღლე ჩაუშხამე განცხრომის,

უქციე კუნაბეტადა,

რომ მზის წილ ზნელი თავს აღგეს

თვით ჯოჯოხეთის სვეტადა!..

ზიწა უქციე ქვესკნელია,

სიცოცხლე საპყრობილედ

და ტანჯვა საიქიოსი

ცხოვრების სინამდვილედ!..

დ. თამაშელია.

### მაჰმად შაროშულად

ვინც გულწრფელი შეგობარია ქართულის ხელფანებისა და ვინც ხელფანებს მხოლოდ ვართობის წყაროდ არ მიაჩნია, არამედ ერის კულტურულად ამ მდებარე, განმაფაჩებულ ნაკადულად, იმის კული გამყოფილებით იავსებოდა სამშაბათ საღამოს, როცა სხსხიონ თეატრში ისმენდა უგვარ შარდ გუნის „ფაუსტს“.

ქართველი მომღერალი, ქართველი ხორც, ქართველი ხელმძღვანელი: ორკესტრისა და სცენისა!..

ვინც რა უნდა სთქვას და შეკა ჩემსა ვიტყვი, რომ ეს მამულა კულტურული გამარჯვება ჩვენი ცხოვრებაში!.. გამარჯვება, რომელიც ნაყოფიერი იქნება თავისი შედეგით..

სუმრობა საქმეა?! ჩვენ ჩვენი მცირედის ძალ-ღონით მოვახერხეთ და წარმოვადგინეთ ეოკელის მხრით რთული, თვით სცენის ნამდვილ მასხურთაფისაც-კი სძინელა ოპერა და მერე ისე, რომ მტრის ენაც-კი ვეს ვერ იტყვის..

სეკანბრული სურავის ეკონება ჩემი აღტყინება. მას თავისი მახევი აქვს, უბრალო გარეგნის გარეშე შეფთა.

მთელის საკუთნის განმავლობაში, რაც ჩვენ ბედს განაკებს სხვისი გული და სხვისი ხელი, ქართველთა ნიჭიერებაში ვერაფერ სფეროში ხელის შემწყობი თანაგრძნობა და გზა-ხსნილობა ვერა მხოვა.

ეს იმიტომ მონდა რომ უგვარაფერში სხვისი შემუყრე ვიყავით — სიკეთისა და სიავისა.. პირველი არავინ მოგვანიჭა და მერის სიმწვავეს რომ დღესაც უხვად განვიღობო..

ასე რომ არა ეოფილიყო, მამ რა დემრთი გავაწერებოდა? ვიხე რა მწიბრი და უბადრუნი ვიყავით სულ-ხორცის ძალით?!..

მაკადითადა..

სხვა რომ არა ვთქვათ-რა, — ეს სიმღერის ნიჭი ხომ გვაქვს, ამას არავინ არ უარჰყოფს. ბუკრისგან გამოვინა, მთელი ვერობა და მივლია და ისეთი ხალხურ სიმღერები, როგორც ჩვენ, ქართველებს, მოგვეზოვებ, კარდა ესმანილებს და იტალიელებს, სხვაგან არსად გამოვინაო. მერე, ეს სიტყვები ისეთ პირთაგან მსმენია, რომელიც ჩვენ კულტურულ ავლადილებს არამც თუ სხვიადებენ, არამედ მეტად ზომიერად აფასებენ.

ავიღოთ, თუ გნებავთ, ქართულ მუსიკა სთავისებურობა, რომელიც იმაში გამოისატება, რომ არც ერთი ხალხური სიმღერა ცალ-

სიმოვანი არ არის, არამედ უგულა სამსიმოვანია, რასაც იშვიათად შეხვდებით სხვა, თვით უმაღლეს კულტურულ მიღწევად ჩვენს მომდინარის. ეს მადლი იმის მანერებელია, რამ ქართული სიმღერა ბუნებრივად მდიდარია ხმათა მრავალფეროვნებით, რაც სთუფელია მრჩინისა.

როცა ვინმე ჩვენი ერის სულის და გულის ნაღვლის დაფილებას სწავან, მაშინვე ისეთი შედარებას მიმართავს, რაც შეიფერებელია და შეუთხმებულია სამართლიანობისა. მაკადითადა, მუსიკაში დასახლებულ ისეთ ფორმებს, ან ისეთ ნაწარმებს, რაც ნაყოფია მხოლოდ ხელფანების შეცნაობების, ან კერძო კაცის შემოქმედებისა. რადა თქმა უნდა, ბერტიანსკის კონცერტები და ქართული სასულიერო საგალობლები არ შეედარება ერთი მერე, როგორც-დაც ვერ შეადარებთ ერთმანეთს რომელსაშე ზღაპარს ან ლეგენდას და ვინმე ზოეტას ამა თუ იმ ნაწარმებს.

ბუგრა, ალბად, მოხსენება გლინკას შესანიშნავი „გამარინსკისა“, რომელიც გინიოსურ ნაწარმებად ითვლება. სათავე რომ გაუსინჯოთ ამ ნაწარმებს, გავიფიქრებთ, თუ რა ზომამდე შეუძლიან აღიარებენ კერძო კაცის შემოქმედება თვით უბრალო სავანებში, თუ კი ეს სავანი მის გულს მოხვდება. „გამარინსკის“ სული და გული მეტის-მეტად მარტოვი, თითქმის გულგარული მუსიკალური ფორმა, მაგრამ ერთხელის იერთი მისილია. სწორედ ამ მიხეცის გამო გლინკას ნაწარმები გულში მოხვდა ეს თავისე ბურბანა მწიფი და სადა სიმღერისა, მხოლოდ რ ხლას გულიდან აღმოვიდულია, და ზოეტის აღდამ, ფარტანამ დიდებულ სიმოვანიურ სამკაულში გამოაწერეს ეს თავისთავად უბრალო და ღრუბი მხვტი.

ახლა წარმოვიდგინოთ, რომ ჩვენს კახურ „მრავალ-გამიერს“ „ჩაგრულას“, ჩვენს „წმინდა ღმერთის“, „შენ გიგადისა“ გამოვიზნდა თავისი გლინკა..

ოცნება ნუ გვინათ... ერს, რომელსაც თვის ისსაერთო ძალით, თანდათანობითის შესწორ-შეკახებით შეუქმნის ეს თავისთავად დიდებული მხვტი, თავისთავად უგვე სიმოვანიები, აღვეთილი როდო უნდა მტრდეს ნიჭი ხელფანების ქერუმის დაბადვისა, რადგანც ვარდი მხოლოდ სავარდლებად ამოდის..

მაგრამ ნიჭსაც თავისი შესაფერი ატომოფერა უნდა, რომ განვითარდეს და ნაყოფი მოიციეს. და როცა ვამბობდი, ქართულად „ფაუსტის“ წარმოადგენ. ნაყოფიერი იქნება-მეთქი, სწორედ ეს გარემოება შექნდა თვალწინ.

გამოჩნდნენ ისეთი პირნი, რომელთაც პირდაპირ საქმით დაიწვეს და არა ზღაპრით და სწორედ ამიტომაც აღვიძრეს თვისდაში თანაგრძნობა. თვლით ნახული და შურით ნახუნი საქმე ანდამატოვით იზიდავს თავისკენ უმრავლესობის გულის-ურს, როგორც შორიდან ბანის მთქმელისა; კერძო პირთ-კი, მახლდეგებისთან:ვე, თვით საქმეში ითჟვეს, როგორც-დაც მანქანის ძალეშია აღვიძრებული ბორბალი.

პირველი — უმრავლესობა — ეჩვევითან დათან უნდა ხილს და, რაკი გემოს კადებს, ჩვეულებას მოთხოვნად კადიქვეს.. მეორე-კი, ხელფანებით წარუებულნი, სწავლობენ, იქნენ ცოდნას, უნარს და მიისწრაფიან, რომ უბრალო სცენის მოყვარეობას გასცდნენ და სცენის ნამდვილ მუშაკად გარდაიქმნენ. რადა თქმა უნდა, ამისობაში იღვიძებს ორივე წრეში სურვილი, უცხოურ კულტურის ნაყოფს თავიანთივე გვარდში ამოუყვინან, ჩნდება მომდებარი, ღმერთი, მთხვეული და ამრავად ეთილება საქვეყნო საქმე.

სწორედ ამიტომ მეტად მარტოვანება და ახლავე დავწვ-მოსილი ჩვენ შორის ის მცირე ჯგუფი, რომელმაც თავს იღვა ქართულად ოპერების მართვა.

რაც შეეხება თვით წარმოდგენას, უნდა ვთქვა, არ მოველოდი, რომ იგი ასე მწიფობრი იქნებოდა







აპკუნობას, — ყველგან მარტო დადის, თვითონვე ირჩევს და უახლოვდება ამხანაგებს, შეცდომისათვის მშობლები თავის დღეში არ დასტუქსავენ, არამედ აუხსნიან მხოლოდ, რომ ვისაც, გაუგებრობის გამო, შეცდომა მოუვა ცხოვრებაში, თვითონვე არის ამის პასუხისმგებელიო. უბრალო მაგალითს მოგახსენებთ. რკინის გზის ვაგონში ბავშვი, დედის დარიგების მიუხედავად, ფანჯარას არ მოშორდა, — სულ ფანჯარასთან იდგა და გარედ იხედებოდა. ქარმა ქუდი მოსტაცა და ბავშვი ტირილს მოჰყვა. „ნუ სტირი, — უთხრა დედამ, — მარტო ერთი დოლარი დაგაკლდება ჯიბის ფულიდანო,“ ე. ი. დედამ აუხსნა, რომ მისმა შვილმა თავისი შეცდომა თვითონვე უნდა გაასწოროს და ამიტომ ის ერთი დოლარი, რომელიც მას უნდა მიეღო ჯიბის ფულად, ახლა ახალ ქუდის საყიდლად დაიხარჯებოდა და მას აღარ მიეცემოდა სახარჯოდ. ამერიკელი ბავშვი, თავისუფალი და ცხოვრებასთან დაახლოვებული, ძალიან ადრე იძენს გამოცდილებას. ოჯახში მუდამ ესმის ლაპარაკი შრომის სიყვარულზე, სიცრუის სიძულვილზე, სარწმუნოების პატივისცემაზე, მტკიცე ხასიათისა და მოქმედებაში პირად თაოსნობის ქება-დიდებაზე, და ბავშვიც, ამრიგად, ძალიან მალე დარბაისილდება, ხდება ენერგიული და თავის სიტყვის აღმსრულებელიო.

სასწავლო საქმის გამგეობას სკოლებში მთავრობა სრულიად არ ეხება. თითოეულ შტატსა და ქალაქს თავისი გამგეობა ჰყავს. ყველა მოქალაქეებს — როგორც მამაკაცებს, ისე ქალებსაც — უფლება აქვთ გამგეობის წევრების არჩევნებში მონაწილეობა მიიღონ და თვითონაც არჩეული იქმნენ. ამის გამო საზოგადოება და სასწავლებელი ერთმანეთთან დაახლოვებულია და მასწავლებელსა და მოწაფეებს შორის კარგი განწყობილება მყარდება. სასწავლებელი — შეიძლება ვთქვათ — იგივე ოჯახია, მხოლოდ — უფრო დიდი, მრავალ-წევრიანი. სასწავლებლის შენობა გარედან და შიგნიდანაც უფრო ოჯახურ სახლს წაავავს და არა ყაზარმას, რომელიც ნორჩ არსებათა გულის გამწყალებელია. ქალები და ვაჟები ერთად სწავლობენ. მასწავლებლებად უფრო ხშირად ქალები არიან და ბავშვები მასწავლებელ ქალს იჩვენებენ, როგორც დედას ან დას. დასჯა და დაჯილდოვება სრულიად არ არსებობს, — ბავშვს უცხადებენ სრულს ნდობას, აძლევენ რჩევას, დარიგებას და მაგალითს თვითმოქმედებისა და ხასიათის სიმტკიცისას; უნერგავენ მოვალეობის შეგნებას, სიტყვის შესრულების ვალდებულობას, სიმართლის სიყვარულს, ამხანაგურ განწყობილების დაფასებას, თავისუფალ დროის ნაყოფიერად მოხმარების საჭიროებას, მშობლების პატივისცემას. ამასთანავე ცდილობენ განუვითარონ კონკრეტულ მაგალითების საშუალებით მამული-შვილური გრძნობაც, რისთვისაც ასწავლიან სამშობლოს ისტორიას, გეოგრაფიას და გამოჩენილ კაცთა ბიოგრაფიას.

ფიზიკურ აღზრდას შედარებით ნაკლებ ყურადღებას აქცევენ ამერიკელები. სხეულის ვარჯიშობა ყველა სკოლებში არ არის მიღებული და სადაც არის, იქაც სისტემატიურად არ სწარმოებს.

სასწავლო პროგრამა მოკლეა და მოსწავლეთათვის უფრო პრაქტიკულ ცოდნის მიცემა აქვს საფუძვლად დადებული. რასაც ასწავლიან, — ასწავლიან დაწვრილებით და მტკიცედ. გემოვნების განვითარებასაც ნაკლებს ყურადღებით ეპყრობიან, ოღონდ მოსწავლეს პრაქტიკული ცოდნა შესძინონ. ხატვის დროს მოსწავლეებს ნიმუშებად აძლევენ მხოლოდ იმ საგნებს, რომლებსაც ცხოვრებაში ხშირად ხედავენ. მოწაფე ისწავლის თუ არა წერა-კითხვას და ანგარიშს, ცდილობენ

ასწავლონ მოკლედ გამოხატვა აზრისა. პრაქტიკულ ცოდნას ისე დიდად დაფასებენ ამერიკელები, რომ სუფთა წერა-კითხვა ლამაზ ხელსაც დიდ ყურადღებას აქცევენ სკოლებში, რათა მოსწავლე, რომ დასჭირდეს, გადაიწეროს და ცი გაიკვლიოს ცხოვრებაში.

14 წლის ყმაწვილი ათავეს დაბალ სასწავლებელს და გადადის საშუალოში. აქ ის სწავლას ათავეს 3—4 წელიწადს და შემდეგ შედის უნივერსიტეტში.

უნივერსიტეტი ამერიკაში ავტონომიური დაწესებულებაა და ნიუთიერადაც კი დამოუკიდებელია მთავრობისაგან. თითოეულ უნივერსიტეტს აქვს საკუთარი თანხა, რომელიც შეწირულია სხვა და სხვა მდიდარ პირებისაგან და რომლითაც წასწავლებელი უძღვება ყველა თავის საჭიროებას. სასწავლო საშუალებათა მხრივ თითოეული უნივერსიტეტი მდიდრულადაა მოწყობილი, — აქვს მდიდარი ბიბლიოთეკა, სხვადასხვაგვარი კოლექციები, ლაბორატორია, მუზეუმი და სხვა. უნივერსიტეტშივეა მოთავსებული ეკლესია, თეატრი, საკონცერტო დარბაზი, სტუდენტებისთვის ფართო და ლამაზი აუდიტორიები.

უნივერსიტეტშიაც მოსწავლეთა ზნეობრივ მხარეს დიდ ყურადღებას აქცევენ და იმ სტუდენტებს, რომელთაც უზნეობას ან სიზარმაცეს შეამჩნევენ, უნივერსიტეტიდან სამუდამოდ ითხოვენ. მაგრამ ასეთ სასტიკ ღონისძიების ხმარება იშვიათად არის საჭირო, რადგან ამერიკის სტუდენტობაში საზოგადოდ ზნეობა მტკიცედ არის დაცული. იშვიათია მათში ქალაღლის თამაში, ლოთობა და სხვა ამგვარი ჩვეულება.

ამერიკელი პროფესორი სტუდენტებისთვის უფრო ხელმძღვანელი და ამხანაგია სწავლაში, ვიდრე მასწავლებელი და ავტორიტეტი. თავის ლექციებით პროფესორი ცდილობს მხოლოდ, უფრო საფუძვლიან სწავლის შეძენის სურვილი გაუღვიძოს თავის მსმენელებს. 3—4 წლის შემდეგ სტუდენტი ასრულებს საუნივერსიტეტო სწავლას და დოპლომსაც იღებს. სპეციალური გამოცდა არაა დაწესებული, მხოლოდ მეცნიერულ ხარისხის მისაღებად კი, რაც კიდევ 3—4 წლის სწავლის შემდეგ არის შესაძლებელი, საჭიროა სიტყვიერი გამოცდა და თხზულების დაწერაც.

ამერიკაში ქალებსაც სწორედ ისევე ასწავლიან და ზრდიან, როგორც ვაჟებს. ქალ-ვაჟი ერთსა და იმავე სასწავლებელში სწავლობენ. ხშირად ნახავთ ამ სასწავლებლებში მოსწავლე ქალისაგან გაკეთებულ ხის ავეჯს და ვაჟისაგან შეკერილ თეთრეულს. ქალების ამნაირ „მამაკაცურ“ აღზრდას შესახებ ერთ დროს დიდი მითქმა-მოთქმა იყო, მაგრამ ამერიკელები ბოლოს მაინც იმ აზრს დაადგინეს, რომ ამგვარ აღზრდით ქალის ბუნებას სრულებით არაეითარი ზიანი არ ეძლევა, ხოლო ორივე სქესის ერთ სასწავლებელში სწავლებას ვაჟებზე გამასპეტაკებელი ზნეობრივი გავლენა აქვს. ამერიკაში არის ქალების სასწავლებლებიც, მაგრამ სასწავლო პროგრამა აქაც ისეთივეა, როგორც იმ სკოლებში, სადაც ორივე სქესის მოწაფეები ერთად სწავლობენ. არ არის არც ერთი დარგი ცოდნისა, რომელსაც ამერიკის სასწავლებლებში ვაჟებს ასწავლიდნენ და ქალებს კი არა. ამიტომ ამერიკელმა ქალმა იცის ყველაფერი ის, რაც იცის იმისმა მამამ, ძმამ, ქმარმა.

თუ დავაკვირდებით, შევამჩნევთ, რომ ამერიკული სწავლა-აღზრდა არ არის სრული და უნაკლულიო. მაგალითად, დაბალსა, საშუალო და უმაღლეს სასწავლებელს შორის არ არის დაცული თანდათანობა. 14 წლამდის ასწავლიან მხოლოდ წერა-კითხვას, ანგარიშს და ისტორიას, საშუალო სას-



წავლებლებში კი ერთბაშად უმატებენ საგნების რიცხვს. ასე შექმნილი ცოდნა არ არის მკვიდრი, მოწაფე ძალაუბნებურად ირჩევს ერთ-ერთ მისთვის უფრო საინტერესო საგანს და ამის გამო ნაადრევ სპეციალიზაციის მსხვერპლი ხდება. კითხვა პასუხზე დამყარებული სწავლება მას მარტოდენ დანაკუწებულ ცოდნას აძლევს და თანაც წერილობაში შეუფერებლად ბევრ დროს აკარგვინებს. ფიზიკური ა ზრდაც ვერ არის ამერიკის სკოლებში კარგად დაყენებული. მაგრამ, მიუხედავად ამ ნაკლულევიანებათა, ამერიკული სკოლა წარმოადგენს ცოცხალ სხეულს, რომლის შეუწყვეტელი განვითარება და წინსვლოლობა უზრუნველყოფილი არის. იქაურ სკოლებს ის დიდი ღირსება აქვთ, რომ დიდად ავითარებენ მოსწავლეთა ზნეობრივ კულტურას. ისინი ენერგიულ და მომქმედ წევრებს აძლევენ საზოგადოებას და ამხრივ იმდენი სიკეთე მიუძღვით სამშობლოს წინაშე, რომ ამით სრულებით იფარება მათი ნაკლულევიანება.

ამერიკელი ქალიც, ამგვარ პირობებში აღზრდილი, არის ენერგიული, მტკიცე ხასიათის პატრონი, ცოდნის მოყვარე, იღვის ერთგული, გონიერი და სრულებით არა ჰვავს სხვა ქვეყნის ქალებს. ასე აღზრდილია „ახალი ქალი“ მტრებიც ბლომად მოიპოვა, რომელნიც უწინასწარმეტყველებდნენ მას გადაგვარებას და მოსთქვამდნენ ოჯახის დარღვევას. მაგრამ არც ერთი ეს შიში არ გამართლებულა ნამდვილად, ხოლო ესა თუ ის კერძო შემთხვევები ზოგად მოვლენად ვერ ჩაითვლება.

ლუჩილა

### მიტინგები ინგლისში

(დასასრული\*)

ყველასათვის, ვისაც სურს გაიგოს, თუ როგორ შემოდის სახელმწიფო ცვლილება იქ, სადაც სახელმწიფოს ყოველ წარმომადგენელს და თვით ხალხსაც კანონიერების გრძობა ძვალოსა და რბილში გამჯდარი აქვს, მეტად საგულისხმოა ინგლისში საარჩევნო რეფორმის მსვლელობა. აქ ხალხი მიტინგების საშუალებით იბრძოდა ფართო საარჩევნო უფლების მოსაპოვებლად.

ხალხის წარმომადგენლობა წინედაც იყო შემოღებული ინგლისში, მაგრამ მაშინდელ საარჩევნო სისტემას ზოგიერთი ისეთი ნაკლი ჰქონდა, რომ ხალხის წარმომადგენლები ნამდვილად ვერ ახერხებდნენ მოქმედებას ხალხის სურვილების მიხედვით. საარჩევნო ოლქები ისე იყო მოწყობილი, რომ ზოგიერთი პატარა სოფელი ორს ან სამს წარმომადგენელს ირჩევდა და, სამაგიეროდ, ზოგიერთ დიდ ქალაქებსაც კი სრულებით არ ჰქონდა წარმომადგენელთა არჩევის უფლება. ეს პატარა სოფლები ეკონომიურად დამოკიდებული იყვნენ ადგილობრივ დიდ მემამულეზე, რომელიც მათ აიძულებდა წინადაწინვე დასახელებულ კანდიდატის არჩევას. 1829 წელს ნიუქესტლის გერცოგმა თავის მამულიდან 557 მცხოვრები გადასახლა იმის გამო, რომ მოწინააღმდეგე კანდიდატის არჩევა გაბედეს.

დებუტატებს ინგლისში შეიძინა წლის ვადით ირჩევდნენ. ამის გამო მათ ეკარგებოდათ კავშირი ამომრჩევლებთან და უფრო ეადვილებოდათ პარლამენტში მთავრობის და მინისტრების გავლენით მოქმედება.

ამ ორ ნაკლის თავიდან ასაცილებლად ინგლისში მოძრაობა დაიწყო. საყოველთაო საარჩევნო უფლება, წარმომადგენელთა ყოველწლიურად არჩევა, —ამას ითხოვდნენ ისინი,

ვისაც არსებული საარჩევნო უფლების უსამართლოდ დაუხადებლად ჰქონდა გათვალისწინებული და ვინც არ ცდუნდებოდა ახერხებდა ამ უსამართლობის თავის სასარგებლოდ გამოყენებას.

საარჩევნო რეფორმების მისაღწევად რამდენიმე კავშირი შესდგა, ამათში უფრო ცნობილი იყო „ურთიერთობათა ინგლისის საზოგადოება“ და „ხალხის მეგობართა საზოგადოება“ ამ საზოგადოებათა გავლენა მეტად ძლიერი იყო. ისინი ცდილობდნენ ხალხის გონებრივად განვითარებას, მასში ზნეობრივ სიფაქის განმტკიცებას და საზოგადო საქმეებისადმი ყურადღების მიპყრობას. მოქმედება მათ უკვე მეთვრამეტე საუკუნის დამლევს დაიწყეს. 1793 წელს, მაგ., მოწვეულ იქმნა რამდენიმე მიტინგი, რომელთაც მრავალი შესაფერი პეტიციაც შეიმუშავეს. ამ მიტინგებზე, სხვათა შორის, გადაწყვიტეს, რომ ხალხმა თხოვნით არ უნდა მიმართოს მთავრობას, პირიქით, მან გადაპრით უნდა მოითხოვოს ყველა ის უფლება, რომელიც მას ეკუთვნის სახელმწიფოში, უნდა მოითხოვოს ისე მტკიცედ, რომ მთავრობამ და ვაბატონებულმა წრეებმა უარის თქმა ვერ გაბედონ.

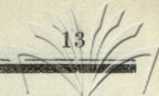
რაკი საყოველთაო საარჩევნო უფლება არ არსებობდა, ხსენებულმა საზოგადოებებმა განიზრახეს ისეთ კონვენტის შეკრება, რომლის წევრებიც ინგლისის ყველა კუთხეში, კერძოდ და არა ოფიციალურად, იქმნებოდნენ ხალხისგან არჩეული საყოველთაო კენჭის ყრით. მაგრამ მთავრობამ ასეთი განზრახვა აჯანყების სახელით მონათლა და დაატუსაღა მოძრაობის უფრო გამოჩენილი პირები — გარდი, ტელუალი, ტუკი და იორკი. მთავრობას მათი ჩამოხრჩობა უნდოდა, მაგრამ ინგლისში სასამართლო მთავრობის ხელში არ არის. მსაჯულებს იქ ხალხი ირჩევს, ეს მსაჯულები არავისზე დამოკიდებული არ არიან და საქმეს თავის სინიღის მიხედვით არკვევენ. ამ სასამართლომ ყველა დატუსაღებული უდანაშაულოდ სცნო და განათავისუფლა.

ამ განთავისუფლებამ, რასაკვირველია, გაამხნევა ხალხის მეთაურები და მიტინგებიც განვირდა. ისლინგტონის ახლობლად ერთ მიტინგზე 150.000 კაცი შეგროვდა. ორატორებისათვის სამი ტრიბუნა იყო გამოადგებული. ამ მიტინგზე ხალხმა გადაწყვიტა, რომ სისხლსაც დაღვრიდა სასურველ რეფორმების მისაღებად. „ჩვენ არეულობის მოზრანი არა ვართ, — ამბობდნენ ამ მიტინგზე. — მაგრამ ისინი, ვისაც აბარია ხალხის კეთილდღეობაზე ზრუნვა, გულგრილად შესცქერაინ ჩვენს უბედურებას. გონს მოვიდნენ, სანამ გვიან არ არის! გაიხსენონ, თუ რა საშინელი შედეგი მოჰყვება მათ მოქმედებას! ჩვენ რეფორმებს ვითხოვთ, და თუ ვერ მივიღეთ ეს რეფორმები, მაშინ შეურაცხყოფილ გრძობის გაჩერება არ შეგვეძლება“.

მთავრობა ხედავდა, რომ ამ მიტინგების საშუალებით მოძრაობა თანდათან ვრცელდებოდა ინგლისში. მაგრამ მიტინგების აკრძალვა მას არ შეეძლო, კანონის ძალით ინგლისში ყველას აქვს უფლება შეიკრიბოს და თავისუფლად ილაპარაკოს. აკრძალულია ინგლისში მხოლოდ ისეთი კრებები, რომლებსაც მიზნად აქვს არსებულ სახელმწიფო წყობილების შეიარაღებულ ძალით დახშობა, და მთავრობამაც ამ კანონით ისარგებლა და, როდესაც ერთხელ მეფის ეტლს ვიღამაც ქვა ესროლა, ეს შემთხვევა მოიმინეზა და გამოაცხადა, ამაში ბრალი ედებოდა მიტინგებს, მიტინგები უნდა აკრძალოსო. მართლაც, პარლამენტმა სამი წლის ვადით გადაწყვიტა, რომ იმ მიტინგისათვის, რომელსაც 50 კაცზე მეტი დაესწრება, ადმინისტრაციის განსაკუთრებული ნებართვა საჭირო არისო.

\* იხ. „იერიკი“ № 7.





მაგრამ ინგლისის ხალხი მიტინგების უფლებას ასე ადვილად ვერ დასთმობდა. ამ გადაწყვეტილებამ ისეთი უკმაყოფილება გამოიწვია, რომ მთავრობა უხერხულ მდგომარეობაში ჩავარდა. ქვედა პალატაში დებუტატი ფოქსი აცხადებდა: „ხალხს თავის აზრის გამოთქმისათვის კანონიერი უფლება თუ წართვით, ჩვენში ამით ან მონობას შექმნით ან რევოლუციას გამოიწვევთ“. მაგრამ მინც გაბატონებულ კლასებში იმოდენად ძლიერი იყო გაბატონების სურვილი, მათ ისე უძნელებლად საარჩევნო რეფორმის შემოღებით ხელის აღება არსებულ უზირატესობაზე, რომ 1795 წ. მიტინგების საწინააღმდეგო კანონი დამტკიცებული შეიქმნა.

ხალხი დროებით გაჩერდა. მის სიჩუმეს ხელს უწყობდა ის გარემოება, რომ სწორედ ამ დროს ინგლისის ეკონომიურ ცხოვრებაში ძირითადი ცვლილება ხდებოდა. მანქანების შემოღებამ წარმოების უწინდელი წესი მოსპო და ულუკაპუტოდ დასტოვა ყველა ის წვრილი ხელოსანი და შინაღმრწველი, რომელიც წინეთ თავს ირჩენდა ამ წარმოებით. ეკონომიურად დაცემული ხალხი დროებით გვერდს უხვევდა პოლიტიკურ ცხოვრებას და 1815 წლამდე არ აქცევდა თავის უფლებობას.

დაკარგულ უფლების დასაბრუნებლად ბრძოლა ხალხმა 1815 წელს ისევ დაიწყო. შესდგა ახალი კავშირები, რომელთაც გემიდენის კლუბები დაერქვა, — ამ კლუბებმა იკისრეს საარჩევნო რეფორმის მეთაურობა. ამავე წელიწადს სუუფოლქში არეულობა მოხდა, ხალხს მოჰქონდა დროშა, რომელსაც ეწერა „პური ან სისხლი!“ ნარფოლქში ხალხი ქარხნებს და პურის დუქნებს დაეცა. კუნძულ ვლზე ჯარის გამოწვევა შეიქმნა საქირო, და იმ დროს, როდესაც ხალხი პურის გულისათვის სიკვდილს და ავაზაკობასაც არ ერიდებოდა, საშფო გვარეულობის ერთი ქალი მისთხოვდა გერმანიის პრინცს და პარლამენტმა მას 600, 000 მანეთი მისცა მზითვად და ყოველწლიურადაც ამდენივე დაუნიშნა. ამან სულ გააბრაზა ხალხი, — პარლამენტის გამოცვლა და ახლის, საყოველთაო კენჭის ყრით არჩეულის მოწვევა ყველასათვის სასურველი შეიქმნა. მიტინგები გახშირდა. 15 ნოემბერს, სპარფილდში, მიტინგზე პარქსი ეუბნებოდა ხალხს: „დრო დადგა, როდესაც ხალხმა უნდა ჰქმნას ყველაფერი, რაც შეუძლია, რომ ამნაირად შეიჩინოს თავისი პოლიტიკური უფლება... ხალხი მართალია, მისი მტერი კი მშვიშარა არის... ახლა უნდა დავამხოთ ძირს მტარვლები და, ხალხი თუ ერთობით დაადგა საქმეს, რეფორმების მოწინააღმდეგენი შიშისაგან აცახცახდებიან და ხალხის სურვილების წინაშე მუხლს მოიდრეკენო“.

2 დეკემბერს იქვე მ.ორე მიტინგი შეგროვდა. აქ ხალხის ერთმა ნაწილმა აჯანყების დაწყება გადაწყვიტა, მან რამდენიმე იარაღს დექანი გაძარცვა და ლონდონისკენ წავიდა. მაგრამ ჯარმა ადვილად გაჰფანტა ისინი. მეორე ნაწილი კი ისევ მშვიდობიანად განაგრძობდა კენჭებს. ამისდამიუხედავად მთავრობამ მინც გადაწყვიტა ხელახლად მოესპო მიტინგების თავისუფლება.

მაგ-ამ რამდენად უფრო ხშირ დ ცდილობდა მთავრობა არსებულ უფლებების მოსპობას, იმდენად უფრო მტკიცე და შეურყეველი ხდებოდა ხალხში მთავრობის საწინააღმდეგო მიმართულება.

1829-32 წწ. პოლიტიკურ კავშირების და მიტინგების მოქმედება ინგლისში სწორედ რომ საოცარი იყო. მიტინგები ისე ხშირად იკრიბებოდა, რომ გაზეთები მათ შესახებ უბრალო

მოკლე ანგარიშის გადმოცემასაც ვერ ასწრებდნენ, [ქართული] სდულს, წერდა ერთი იმ დროის გაზეთი, ყველაზე [ქართული] სიტყვები ისმის: ახლა ან არასოდეს!..“

და ამ ავტორის გავლენით საარჩევნო რეფორმის შესახებ კანონპროექტი ქვედა პალატაში შეიტანეს 1831 წ. 1 მარტს ამ კანონპროექტის მიხედვით არსებულ საარჩევნო წესებში ბევრი ცვლილება შემოდიოდა, მაგ, ისაბოდა ის უთანასწორობა, რომელიც უკვე აღნიშნული გვაქვს და რომლის გამო ზოგიერთ პატარა სოფელს მეტი წარმომადგენელი ენიჭებოდა, ვიდრე დიდ ქალაქებს, — საყოველთაო საარჩევნო უფლება კი ამ ახალ კანონპროექტებშიაც არ იყო შემოტანილი, ის კლასები, რომელნიც სარგებლობდნენ ახალ პროექტით, — მრეწველები და ვაჭრები, — ხალხს პირდებოდნენ, საყოველთაო საარჩევნო უფლებას მაშინ შემოვიღეთ, როდესაც, ახალ კანონის ძალით, გავლენას მოვიპოვებთ პარლამენტში.

მართლაც ახალი პროექტი ქვედა პალატაში გავიდა, მაგრამ ზედა პალატამ გადაჭრით უარი განაცხადა მის დამტკიცებაზე. ამოდ იკრიბებოდა ხალხი მიტინგებზე და პეტციების საშუალებით ზედა პალატას თავის სურვილს უმჟღავნებდა და შემდეგ უკმაყოფილებას და ზიზღსაც უცხადებდა ჯიუტობისთვის, — უზირატესობის დაკარგვა დიდ მემამულეებს იმდენად უძნელებლად, რომ ყურს იყრუებდნენ ყველაფერზე: 12 ოქტომბერს 300 ათას კაცისაგან შემდგარი მანიფესტაცია, 12 ნოემბრის დიდი მიტინგი, რომელსაც 50 ათასი კაცი დაესწრო, 20 ათასი კაცი, შვედროვილი ბირმინგემსა და ედინბურგში, თვით ნიუკესტლის გერცოგის სასახლესი გადაწვა, ხალხის პირდაპირი შეტაკება პოლიციასთან, — ვერაფერმა ვერ გასტეხა ზედა პალატის წევრები. ბირმინგემში ისეთი მიტინგი შესდგა, რომლის მსგავსი არ ყოფილა წინეთ ინგლისში, რომდენიმე ასმა ათასმა კაცმა თავი მოიყარა, თავისი დროებით, მუსიკით და აფიცრებით... ამ მიტინგზე ხალხმა ერთმანეთს შეჰფიცა: „სიცოცხლეს და ცოლ-შვილსაც არ დავზოგავთ ჩვენი სამშობლოს საკეთილდღეოდ“.

ზედა პალატა მხოლოდ მაშინ დასთანხმდა კანონის დამტკიცებაზე, როდესაც მინისტრი გრეი დაემუქრა, — მეფე ისარგებლებს იმ უფლებით, რომელიც მას კანონით აქვს მინიჭებული და იმოდენ ახალ წევრს დაინიშნავთ ზედა პალატაში, რომ ხმის უმეტესობა აღარ გქონდეთო...

ამაიარად, აქაც, მიტინგების საშუალებით, ხალხმა ნახევრად მინც მოახერხა მიზნის მიღწევა და შესამჩნევად გააუმჯობესებინა ის საარჩევნო უფლება, რომელიც სახელმწიფოში რამოდენიმე მსხვილ მემამულეს აბატონებდა.

მიტინგებს დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა კიდევ იმ მოძრაობაში, რომელსაც ჩარტისტების მოძრაობა დაერქვა. ამ მოძრაობას მიზნად ჰქონდა შემდეგ რეფორმების მიღწევა: საყოველთაო საარჩევნო უფლება, ყოველწლიური პარლამენტები, თანასწორი საარჩევნო ოლქები, ქონებრივ ცენზის მოსპობა, ფარული კენჭის ყრა და პარლამენტის წევრებისათვის ჯამაგირების დანიშვნა. ამ მოძრაობის უფრო ცნობილ მეთაურებად იყვენ ოკონროი, ობრაინი, სტივენსი, ოსტლერი, ატტუელი და ლოველი.

ამათში ორი უკანასკნელი მშვიდობიანი რეფორმების მომხრე იყო, სტივენსი და ოსტლერი ძალადობას, პირდაპირ შეტაკებას, სისხლისღვრით საქმის გადაწყვეტას ურჩევდნენ ხალხს; ოკონროი და, ობრაინი კი ამბობდნენ, ჯერ ყოველივე ზნეობრივ გავლენის საშუალება უნდა გამოეცადოთ და ძა-



ლაღობას მხოლოდ მაშინ უნდა დავადგეთ, როდესაც დავა-  
რწმუნდებით, რომ სხვათრივ მიზნის მიღწევა ჩვენთვის ყო-  
ვლად შეუძლებელი არისო. ჩარტისტების მოძრაობის დროს  
განსაკუთრებით გახშირდა პეტიციები, რომელთაც მრავალი  
ადამიანი აწერდა ხელს. 1839 წ. 14 ივნისს, მაგ., ატკუელმა  
ჰარლამენტში შეიტანა პეტიცია, რომელზედაც 1.283,000 კაცს  
წერა ხელი. 1842 წ. 2 მაისს, ოკონრომა წარადგინა პე-  
ტიცია, რომელსაც ხელს აწერდა 3,315,712 ადამიანი. 1848  
წელს 10 აპრილს კიდევ ერთი პეტიცია იქნა წარდგენილი  
და ამ პეტიციაზე 5,700,000 კაცის ხელის მოწერა იყო.

ჩარტისტებმა მიზანს ვერ მიაღწევს და რეფორმები ვერ  
შემოიღეს, მაგრამ მათ მოძრაობას ინგლისელ ხალხის განვი-  
თარებაში მაინც უდიდესი მნიშვნელობა აქვს. მან განაფითა-  
რა ინგლისის მუშა ხალხი, შეაჩვია შეგნებულად და ერთო-  
ბით დასახულ მიზნისთვის ბრძოლას. ამ მოძრაობის მნიშვნე-  
ლობა იმაშია, რომ ჰარლამენტმა რამდენიმედ  
მაინც მიაქცია ყურადღება სოციალურ კანონდებლობას.

აქ აღარ ჩამოვთვლით იმ მიტინგებს, რომელიც მიუხდე-  
ნიათ „ვაკრობის თავისუფლების“ მომხრეთ იმ დროს, როდესაც  
ხორბლეულობაზე ბაქების მოსპობას ცდილობდნენ რო-  
გორც მუშა ხალხი, ისე მრეწველ-ვაკრებიც. ამ ბაქების შე-  
მოღების მომხრენი იყვნენ მიწის მესაკუთრენი და მოიჯარა-  
რენი. ამ ბრძოლამ 1836—1846 წ. წ. გასტანა. არ მოვი-  
ხსენებთ დაწვრილებით აგრეთვე „უმუშავართა“ მატინგებსაც,  
რომელთაც შემდეგ სოციალ-დემოკრატიულ და სოციალის-  
ტურ მოძრაობისთვის ნიადაგი მოამზადეს ინგლისში, თუმცა  
ორივე ამ მოძრაობაში მრავალი საინტერესო შემთხვევა იყო.  
1887 წ. 13 ნოემბერს, მაგ., ხალხმა ტრაფილგარის მოედან-  
ზე ლონდონში განიზრახა დიდ მიტინგის მოწყობა, რომელ-  
საც, ობრიენის დატუსაღების გამო, პროტესტი უნდა გამოე-  
ცხადებამთავრობისთვის. პოლიციამ აქ შეკრების ნება არ მის-  
ცა და ხალხს ნამდვილი შეტაკება, ნამდვილი ომი მოუვიდა,  
როგორც პოლიციასთან, ისე ჯარებთანაც... ამ მოძრაობაში  
ხალხი ისევ ძველ საშუალებებით იბრძვის. მიტინგებზე შეკრები-  
ლი აცხადებს თავის სურვილს, რომელიც ადრე თუ გვიან იმარ-  
ჯვებს, რადგანაც მას თან და თან მეტი თანამგონობი უჩ-  
ნდება და ბოლოს ეს სურვილი იმდენად საერთო ხდება, რომ  
მთავრობა იძულებული ხდება იგი მიიღოს თავისთვის სახელ-  
მძღვანელოდ.

მიტინგებზე საზოგადოების აზრი ირკვევა, მისი სურვი-  
ლი ზნეობრივ გავლენას ახდენს მოწინააღმდეგეზე, იმორჩი-  
ლებს მას, რადგანაც ხალხის ერთსულობას უჩვენებს და ხალხის  
ერთსულობას უჩვენებს და ხალხის ერთსულობის წინ ჩერდება  
ყოველი მოწინააღმდეგე; თუნდ ტყვიის მტყორცნელებით  
შეიარაღებულიც.

თვალი რომ გადავავლოთ ზემოთქმულს, დავინახავთ,  
რომ ინგლისში ყოველთვის ცდილობენ ყოველი ახალი აზრი  
ჯერ გაავრცელონ საზოგადოებაში, ხალხის უმატესობის სურ-  
ვილად გახადონ და შემდეგ სავალდებულო კანონად შემოი-  
ღონ სახელმწიფოში. იქ არავინ არ ფიქრობს სხვებს ძალით  
მიაღებინოს თავისი ახალი აზრი, და ხშირად რამოდენიმე წე-  
ლიწადი ვადის, სანამ ეს აზრი იმდენად მოიდგამდეს ფეხს სა-  
ზოგადოების ყველა ნაწილში, რომ საერთო სურვილის სა-  
ხეს მიიღებს და კანონად შემოვა სახელმწიფოში. სწორედ ამი-  
ტომ იქ ყოველი ახალი ცვლილება სისხლის დაუღვრელად  
და საზოგადოების სხვა და სხვა კლასში უსარგებლო და ხე-  
ლოვნურად გაზვიადებულ განხეთქილების ჩამოუგდებლად ხდე-

ბა; სწორედ ამიტომ იქ დემოკრატიული პრინციპი უფრო  
მკვიდრია ცხოვრებაში, ვიდრე იმ დემოკრატიულ სურვილს  
ხალხის უმეტესობის სურვილს პატივს არა სცემენ; ამი-  
ტომაც ხალხის განვითარებას იქ ასეთი საღი ხასიათი აქვს.  
ს. ქარ—ქე.

**გალატაკების თეორია**

(იური გარდენინის წერილიდან)

(დასასრული\*)

რევიზიონისტები თავის მხრივ ცდილობენ მოიყვანონ  
ზიადპირა და ზაზატაურა დასაბუთება იმისა, რომ მარქსსა და  
ენგელსს გალატაკების თეორია აბსოლუტურად ესმოდათ და,  
მაშასადამე, ამ მუხლებშიაც მათი მსოფლმხედველობა ვერ  
ასცდა წინააღმდეგობასო.

კუნოვის წინააღმდეგ მიმართულ პოლემიკაში ბერნშტეი-  
ნი ამ შემთხვევისთვის შემდეგს ალაგს სთვლის გადამწყვე-  
ტად. როდესაც მარქსი ამტკიცებდა, რომ კაპიტალისტური  
წარმოება ერთს მხარეზე სიმდიდრეს აგროვებს, მეორეზე-კი—  
მასსათა სიღატაკეს, იგი აქ თანვე უმატებდა „დათრგუ-  
ნვას, მონობას, გადაგვარებას, ექსპლოატაციასო“. რა გამოდის  
აქედან? კითხულობს ბერნშტეინი. ნუ თუ მუშის „გადაგვა-  
რება“ შედარებით უნდა გავიგოთ, ვითომ იგი ჩამორჩეო-  
დეს უმაღლეს კლასსა რასის ფიზიკურსა და ფსიხიურ პროგ-  
რესს? ნუ თუ ასეთი ახსნა პიკვიკის კლუბის გმირთა სიმახვი-  
ლეს არ დავმსგავსებთ?

გარნა კაუცკის ისტორიულ-ლიტერატურული ძიება აქარ-  
წყლებს ამ არგუმენტს. იგი გვიჩვენებს, რომ მარქსის ორი-  
გინალში ყოფილა ხმარებული არა „გადაგვარება“ (Entar-  
tung, Вырождение), არამედ ბევრით უფრო ნაკლებად განსა-  
ზღვრული სიტყვა „დეგრადაცია“, რომელიც შესაძლებელ  
ჰყოფს „ფიზიოლოგიურის“ მაგიერ „სოციალურ“ განმარტე-  
ბას და რომელიც უფრო სწორედ ითარგმნის სიტყვით «დამ-  
ცირება» (Erniedrigung, Принижение). ტერმინების არასა-  
სურველი შეცვლა მოახდინა ენგელსმა პოპულარიზაციისათვის,  
რომ ბარბარისმები წმინდა გერმანულ გამოთქმებით შეეცვა-  
ლა. გაიხსენოთ, მაგალითად, რომ მარქსი „Misere de la phi-  
losophie“-ში, როცა იგი წვრილ ხელოსნების პროლეტართა  
რანში გადასვლის ენება, სხვათა შორის. სწორედ ამ ტერ-  
მინებს ხმარობს Degradieren, Erniedrigung. ამნაირად, ბერ-  
ნშტეინის არგუმენტი ჰკარგავს გადამწყვეტ ხასიათს. ხო-  
ლო ფაქტი ფაქტად რჩება, რომ მარქსის უახლოესი მეგობარ-  
ი, თანამშრომელი, მისი აზრების რწმუნებული შესაძლოად  
სთვლიდა მუშათა კლასის დეგრადაცია გადაგვარების აზრით გა-  
მოეთქვა, და ამასთანავე იგივე ენგელსი სხვა შემთხვევებში  
გადატაკების თეორიას წინააღმდეგ სწერდა ხოლმე. ასე  
რომ ეს ფაქტი უკვე რამოდენიმედ არღვევს ორტოლოქსე-  
ბის რწმენას, ვითომ მხოლოდ ის ახსნა-განმარტება იყოს  
სწორი, რომელიც აქტობს მარქს-ენგელსის სხვა და სხვა ალა-  
გების ერთიმეორის წინააღმდეგობას.

ესეც რომ არ იყოს, ჩვენ შეგვიძლია მოვიყვანოთ მთელი რი-  
გი სხვა ადგილებისა, რომელიც ძირს უთხრის ორტოლოქსების  
პოზიციას. მაგალ., „კომუნისტურ მანიფესტში“ ვკითხუ-  
ლობთ:

\* იხ. ივერია № 7.



„თანამედროვე მუშა... არა თუ არ იწევს მალა ინ-  
დუსტრიის განვითარებასთან ერთად, არამედ თავის საკუთარ  
კლასის მოთხოვნილებათა საზღვრების ქვევით და ქვევით იწევს.  
მუშა იქცევა ლატაკად, და სიღატაკე იზრდება კიდევ უფრო,  
ვიდრე მცხოვრებნი და სიმდიდრე“.

აქედან ნათლად ხიანს, რომ აქ სიღატაკე აბსოლუტუ-  
რადია აღებული. თუ რომ „სიღატაკე“ შედარებით „სიმ-  
დიდრესთან“ ყოფილიყო აღებული, როგორც კორრელატივი  
ცნებანი, მაშინ შეუძლებელი იქნებოდა იმის თქმა, ვითომ სი-  
ღატაკე უფრო მსწრაფად იზრდება, ვიდრე სიმდიდრე; სიღატა-  
კეს შეგვიძლია მივაწეროთ დამოუკიდებელი ტემპი განვითარ-  
ებისა მხოლოდ მაშინ, როცა მას ავიღებთ შეუდარებლად,  
როგორც სიმდიდრესთან შედარებისაგან დამოუკიდებელ ცნე-  
ბას. აქ არ არის ნათქვამი არც ის, ვითომ კეთილდღეობის ზრდა  
უკან რჩებოდეს მოთხოვნილებათა ზრდას; აქ გამოთქმულია,  
რომ ვითომ კეთილდღეობა კლასის საზღვრებრივ მოხოვნი-  
ლებათა ხაზის ქვევით მიდიოდეს. აქ ჩვენ სრულს ძალაში ვხე-  
დავთ სწორედ „სამუშაო ქირის რკინის კანონს“, რომ-  
ლის წინააღმდეგ მარქსმა შემდეგში გამოილაშქრა.

„Klassenkämpfe in Frankrich“-ში ვკითხულობთ (გვ. 40):  
1848 წლის ამბებმა პროლეტარიატი დაარწმუნეს „იმ  
ქეშმარიტებაში, რომ მისი მდგომარეობის სულ მცირედი გაუ-  
მჯობესებაც კი უტოლიად რჩება ბურჟუაზიულ რესპუბლიკის  
საზღვრებში, უტოლიად, რომელიც მაშინვე დანაშაულობაში  
გადადის, როგორც კი იწყებს ცხოვრებაში განხორციელებას“.  
ესეც ხომ „რკინის კანონის“ შეხედულება!..

რევიზიონისტებს შეეძლოთ კიდევ ეჩვენებიათ, რომ იგი-  
ვე ენგელსი, რომელიც 90 წლების დასაწყისში თავისთავად  
გასაგებად სთვლიდა, რომ მუშათა კლასის მდგომარეობას შეუძ-  
ლია თანამედროვე საზოგადოების ჩარჩოებში მალა აიწიოს და  
კიდევ იწევს, თუ კი იგი საკმაოდ გამოიჩინს აქტიურ მოქმე-  
დებას, იგივე ენგელსს 70 წლებში სწერდა:

„რომ კაპიტალისტურ წარმოების მსხვილ მასშტაბით გან-  
ვითარება შემდეგ მუშათა კლასის მდგომარეობა საერთოდ გა-  
უარესდა, ამაში ეჭვის შეტანა მხოლოდ ბურჟუას შეუძლია“.

მოგვიყვანთ კიდევ ერთს ტიტატას, რომლითაც რევიზი-  
ონისტებს რალაც მიუხედავად არ უსარგებლიათ „Lohnarbeit  
und Kapital“-ში არის შემდეგი დასკვნა კაპიტალისტურ სა-  
ზოგადოების ვითარების ანალიზისა:

„რამდენად მეტად იზრდება მწარმოებელი კაპიტალი,  
იმდენად მეტად ვითარდება შრომის განაწილება და მანქანა-  
თა გამოყენება; რამდენად მეტად ვითარდება შრომის განაწი-  
ლება და მანქანათა გამოყენება იმდენად უფრო ძლიერი ხდება  
მუშათა შორის კონკურენცია იმდენად მეტად ჯაჭუჭაობს მათ  
სამუშაო ქირა. ამათან მუშათა კლასის საზოგადოების შეძლე-  
ბულ წრებებიდანაც გროვდება: პროლეტართა რაზმში გადა-  
დის მასს წვრილ მწარმოებელთა და წვრილ ფულის პატრონთა,  
რომელნიც იძულებული ხდებიან, მუშებთან ერთად გაიტა-  
ნონ ბაზარზე თავისი სამუშაო ძალა. ამნაირად, სამუშაოს მძე-  
ბნელ ხელთა ტყე უფრო და უფრო სქელდება, თვით ჯაჭუჭი  
კი უფრო და უფრო ჭკნება“.

მე გგონია, რომ ეს ციტატა არის გადამწყვეტი და  
თვით კაუცკი მთელ მის დიალექტიკურ ინტერპრეტაციის ხე-  
ლოვნებით ვერ შესძლებს დაამტკიცოს, ვითომ უკანასკნელ  
ფრაზაში სიღარიბე იყოს აღებული არა „ფიზიოლოგიურ“, არა-  
მედ „სოციალ-რელატიურ“ მნიშვნელობით.

გარნა, ნიშნავს კი ეს იმას, ვითომ რევიზიონისტები  
მართლნი იყვნენ და ორტოდოქსები უმართლონი. მე ვნახე  
ტკიცებ, რომ არა! ორტოდოქსები არ არიან მართალნი, რამ-  
დენადაც ისინი ცდილობენ დაამტკიცონ, ვითომ მარქსი და  
ენგელსი არასოდეს არ მდგარიყვნენ „გალატაკების თეორიის“  
აბსოლუტურ მნიშვნელობით. ჩვენ კი ვიცით; რომ მარქსი  
და ენგელსი თავის ლიტერატურულ მოღვაწეობის და-  
საწყისში უჭკვედად ამ შეხედულებას იცავდნენ. ისინი ადევ-  
ნებდნენ თვალ-ყურს კაპიტალიზმის განვითარების იმ სტა-  
დიას, სადაც ნამდვილად შესაძლო იყო ფაქტად აღიარება  
აბსოლუტურ გალატაკებისა, ამ სიტყვის „ფიზიოლოგიურ“  
მნიშვნელობით, და ამ ვარემოებამ შეიყვანა ისინი ჩვეულებ-  
რივ შეცდომაში. როდესაც ადამიანი თვალყურს ადევნებს  
განსაზღვრულ პერიოდის განმავლობაში ერთსა და იმავე მხა-  
რისკენ მიმართულ ცვლილებათა რიგს, მისი გონება მაშინ  
ამ განვითარების ტენდენციას ბუნებრივ აგრძელებს გააზრ-  
ებით მის მაქსიმალ ლოდიკურ საზღვრამდე და ხდის  
მის ევოლუციის „ზოგად კანონად“. ეს ხომ უბრალო გა-  
მოყენებაა გონების ჩვეულებრივ თვისებისა — სკვნა ცნო-  
ბილიდან არცნობილამდე!.. უბედურება მხოლოდ იმაში  
მდგომარეობს, რომ ამასთან ხშირად დროებითი გარდამავალი  
და ვიწრო ჩარჩოებით შესლუდული მოვლენანი უკანო-  
ნად ზოგადდებიან და აზრით ვრცელდებიან განუსაზღვრელ  
ფართო მოვლენათა წრეებზე, „უნივერსალდებიან“, იღებენ  
იმ ყოველშემცველ ხასიათს, რომელიც მათ ნამდვილად არ  
აქვთ. რამდენად მარქსი და ენგელსი თავის დროს ხელში  
უფარდებოდნენ ხოლმე ამ აბერაციას, ამას გვიჩვენებს თუ  
გინდ უკანასკნელის სტატია ინგლისის ათსაათიან სამუშაო  
ბილლის შესახებ. თუმცა ენგელსი ამ ბილლს ინგლისელ  
მუშათა აუცილებელ ამლორძინებელ პირობად აღიარებდა,  
იგი მაინც იმას ამტკიცებდა, რომ პროლეტარიატის რევოლუ-  
ციამდე ამ ბილლის გაყვანა რეაქციონური იქნება და შეუ-  
ძლებელიცა; მხოლოდ პროლეტარულ რევოლუციის შემდეგ  
ეს ზომა, სხვა რადიკალ ზომებთან ერთად, შეიძლება გახდეს  
რევოლუციონურ ზომადაც და შესაძლებელ ზომადაცა. ამ-  
რიგად, გალატაკების თეორია მის აბსოლუტურ ფორმაში  
ამბობდა: სოციალურ რევოლუციამდე არავითარ ზომას არ  
შეუძლია შეაფერხოს სისტემატიური გაუარესება მუშათა კლა-  
სის მდგომარეობისა, იგი სულ ქვევით და ქვევით დაეფლება  
სიღატაკის ქაობში; მაგრამ რამდენად უარესი — მით უკეთესი!  
გალატაკებული, დათრგუნვილი, გადაგვარებისკენ მიმართული  
მუშათა კლასი სოციალურ რევოლუციაში ნახავს ერთად ერთს  
საშუალებას, რომლის გარეშე არ არის არა თუ სრული, არა-  
მედ ნაწილ-ნაწილი გაუმჯობესებაც-კი.. და აი, კიდევ გან-  
ხორციელდება დიალექტიკური თვითუარყოფა კაპიტალიზმისა,  
უმაღლეს, ლოდიკურ საზღვრამდე აყვანილი სოციალური  
უსამართლობა მიიყვანს უმაღლესს სოციალურ სამართლიანო-  
ბის განხორციელებამდე.

შემდეგში ამ შეხედულებას, უეჭველად ძლიერ განმარტო-  
ვებულს, სტოვებდნენ, როგორც თვით მარქსი და ენგელსი, ისე  
მათი მომხრენიც. თუ რომ ორტოდოქსები სცდებიან, ცდი-  
ლობენ-რა ჩააფუჭონ ამ შეხედულების არსებობა მათ მასწა-  
ვლებელთა ლიტერატურულ მოღვაწეობის დასაწყისში, რევი-  
ზონისტები მიმართავენ ხოლმე per fas et nefas მეორე მხრის-  
კენ გადაწევას, ცდილობენ-რა დაამტკიცონ, ვითომ მარქსი  
და ენგელსი უაფველთვას იცავდნენ „გალატაკების თეორიას“.



და, რადგან მარქსმა და ენგელსმა მიატოვეს ძველი შეხედულება და მიიღეს ახალი, თუმცა ამასთანავე მემკვიდრეობით შეისისხნობრცეს პირვე პერიოდიდან ზოგიერთი ნაშთები (перезжитки) ბუნდოვან და განუსაზღვრელ ფორმულათა სახით, ამიტომ რევოლუციონისტები ეკიდებიან ამ ფორმულებს და ცდილობენ შეიტანონ მათში ეს მნიშვნელობა, რომელიც კაი ხანია გაფრინდა, ორთქლად იქცა, დასტოვა-რა თავის შემდეგ მხოლოდ სიტყვიერი ფორმები უთანაბრო შინაარსით. მაგრამ მათი მისწრაფება — დამატკივან, ვითომ მარქსი „კაპიტალიზმის“ სილატაკეს აბსოლუტურ და არა რელატიურ მნიშვნელობით იღებდა, — ეს მისწრაფება რელიად უსაფუძვლოა. მართალია, ორტოდოქსებმა — როგორც უკვე მოვიხსენიებ — ვერ გამოახსენეს ვერც ერთი ადგილი, სადაც მარქსს თვითონ გამოეხსნას ამ ცნებათა „სოციალური“, „რელატიური“ შინაარსი, მაგრამ — უნდა დავუმატო გხლა მთ ვერ მონახეს ვერც ერთი ამგვარი ალავი რა იმიტომ, რომ იგი არ იყო, არამედ იმიტომ, რომ ცუდად სძებნდნენ. იმ ალავს, სადაც მარქსი სწერს „სილარბის, დათრგუნვის, ექსპლოატაციის და სხ. დაგროვებაზე“, იგი მას წინ უძღვარებს ერთს ძლიერ მნიშვნელოვან ალავს, რომელიც ხსნის ამ ტერმინთა „თუბითის“, „რელატიურ“ ხასიათს. იგი არჩევს გლადსტონის სიტყვას ბიუჯეტის შესახებ, სადაც გლადსტონმა ფაქტად აღიარა „დამატრობელი მომატება სიმდიდრისა და ძალისა“, რომელიც წილად ხვდება „შედლებულ კლასებს“. იმ დროს, როცა მდიდრები კიდევ უფრო გამდიდრდნენ, — ამბობდა გლადსტონი, — ღარიბნი შეიქმნენ ნაკლებ ღარიბებად; მაგრამ მე რ ვამბობ ვადაპრით რომ სილატაკის უკიდურესობანი იშვიათ მოვლენად ვახდენ“. და მარქსი თავის მხრივ დასძენს:

„რა სუსტია მეორე ნაწილი ამ პერიოდისა! თუ რომ მუშათა კლასი დარჩა „ღარიბი“, მხოლოდ „ნაკლებ ღარიბი“, რამდენადაც იგი შეძლებულ კლასათვის „სიმდიდრისა და ძალის დამატრობელ მომატებას“ ჰქმნიდა, მაშინ, შედარებით იგი იმდენადვე ღარიბი დარჩა, როგორც იყო წინეთ. თუ რომ სილატაკის უკიდურესობათ არ მოუკლიათ, მაშინ მათ უმატნიათ, რადგან სიმდიდრის უკიდურესობამ ამატა“.

ჩვენ არა გვაქვს არავითარი მიზეზი პირში ქაფოყენებული ვიცავდეთ მარქსის უცოდველობას, როგორც ეს ემართებათ ზოგიერთ ორტოდოქს-ფეტიშისტებს; მეორე მხრივ, არა გვაქვს არც ის წვრილმანი კილში ჩადგომის სურვილი, რომელსაც იჩენენ რევოლუციონისტები; ჩვენთვის არ არის საჭირო არც აქეთ და არც იქითა მხა-ეს ვადაქიშული ახსნა-განმარტებანი. მარქს-ენგელსის შეხედულებანი ვითარდებოდნენ. მიმართულება ამ ევოლუციისა სწორი იყო. ჩვენ დავგროვებთ, ვავყვით მას თან კათანობით და ამას შევასრულებთ, თუ ვადვისურით ამ ფარმელებიდან მას, რაც წარმოადგენს წინა ეპოქის გარეგანს ნაშთს, თუ არ ჩავახსამთ ბუნდოვან განმარტებით ახალ ღვინოს ძველ ტიკში და პირიქით, თუ ყოველთვის მივესწრაფებით ხლომე — შევექმნათ ნამდვილი ჰარმონია სიტყვიერი ფორმისა და იდეურ შინაარსისა.

რომ აქ შესწორება საჭიროა, ამის დანახვა ადვილია ერთს კონკრეტულ მაგალითზე. ის, რასაც ბერნშტეინი მარქსის შეხედულებაში „გლადსტაკების თეორიას“ უწოდებს, — ამბობს კაუტსკი, — თუ სისწორით ვავიგებთ, „არავითარ შემთხვევაში არ უარყოფს მას, რომ წიდა ნაგვიანადურ სიმდიდრის ზედატისა მუშათა კლასებს ხვდებათ“. „კაპიტალიზმი“ კი მარქსი

არა ერთხელ აღიარებს, რომ ყველა ნაყოფი ამ ევოლუციურ ზრდისა და გარდაქმნისა „საკუთრების კაპიტალიზტურ მერქსეს“ ესეც არ იყოს, თვითონ კაუტსკიმ შეიტანა ერფურტის პროგრამაში შემდეგი ალავი: „ხოლო ნაყოფი გარდაქმნისა საკუთრების კაპიტალისტთა და მიწათმფლობელთა მიერ“.

ბ. პ.

### შემაოწიკრულება

განმათავისუფლებელ მოძრაობის დროს საქართველოში დაზარალებულთა დამხმარე ფონდის სასარგებლოდ მივიღეთ ალუპციდან ბესარიონთალაკვძისაგან 25 მან.

რედაქტორი ფ. გოგინაიშვილი  
გამომცემელი თ. დი პავლე ი. თუმანიშვილი.

ქართული წარმოდგენა სსსსსინო თეატრში  
დღეს, 23 აპრილს, ქართულ დრამატულ საზოგადოების დასის მიერ წარმოდგენილი იქნება. ვლ. ალექსი-მესხიშვილის მონაწილობით:

## უჩიელ აკთხტა

ტრ. გელა ნ შოქმეჯუბა გუგუგვისა თარგ. ი. ბაქრაძისა  
მონაწილეობას იღებენ: ქბ-ნი დ. ივანიძე, მ. მდივანი, ბ-ნი: ვ. ალექსი-მესხიშვილი, ვ. გუნია, შ. დადიანი, ზ. საფაროვი, შლიკაშვილი. წარმოდგენა დაიწყება საღამოს 8 საათზე. ადგილების ფასი ჩვეულებრივია. შეგირდებისათვის ადგილები ბალკონზე 40 კაპეიკი. — მზადდება წარმოსადგენად მუშა ტუჩასურ.

ანონსი: ოთხშაბათს, 26 აპრილს წარმოდგენილი იქნება პირველად ახალი პიესები „ხალხი“ — „კობტა კაცი“.  
ადმინისტრატორი ვ. გუნია. — რეჟისორი ვ. ალექსი მესხიშვილი.



### მოითხოვით ნამდვილი

„მოლოზინი“ მ. ვ. ლევიშვილისა

ეს წამალი სრულიად აქრობს რამდენსამე დღეში ძველს ბებერას და მეტ-ნორცს ძირიან-ფესვიანად, მხოლოდ ეტიკეტი უნდა ჰქონდეს, მთავრობისაგან დამტკიცებული, № 22473.  
იყიდება ტფილისში — სააფთიაქო საქონლის კავკასიის სავაჭრო აშხანავობასა და მის განყოფილებებში ბაქოსა და ბათუმში.  
(წლ.)

### ახალი თხზულება გ გვაზაშასი:

## ვალვა ოლიშელია

შინაარსი: საბერძნეთი, როინის კიდე, ქუთაისი, ღამე ქალების სასწავლებელში, ღამე ქუთაისში, ღამე ვენეციაში, გონდოლა და სერენადა.

ფასი ერთი მან.  
ისყიდება წ. კ. საზოგადოების მიღწიაში. (2—2).